

KOH. 1-2

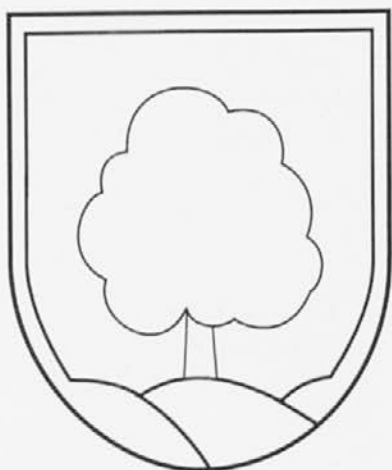
ZGODOVINA
PORTRETI
KULTURA
TURIZEM
AKTUALNOSTI
ZANIMIVOSTI

KOROŠKI FUŽINAR

N
18447/200

LETO 53 ŠT. 1 JUNIJ 2003 500 SIT

POKROVITELJI

OBČINA RAVNE NA KOROŠKEM

Gačnikova pot 5
2390 Ravne na Koroškem

OBČINA MEŽICA

Trg svobode 1
2392 Mežica

SLOVENSKE ŽELEZARNE
NOŽI · RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

OBČINA
ČRNA NA KOROŠKEM

Center 101
2393 Črna na Koroškem

STROJI d.o.o.

Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

ZIP center d.o.o.

podjetje za proizvodnjo, storitve,
usposabljanje in zaposlovanje invalidov

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem

- GRAFIČNA DEJAVNOST
tel.: 02 870 6671
- LESARSKA DEJAVNOST
tel.: 02 870 6674

VSEBINA

NAGRAJENCI OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM ZA LETO 2002	2	SREČANJE ČLANOV IN ČLANIC ADK – UNIVERZE ZA TRETJE ŽIVLJENJSKO OBDOBJE	23
		Polona Poberžnik	
IN MEMORIAM Jože Šater	5	TRETJE REGIJSKO SREČANJE Tudi osnovnošolci raziskujejo	25
Andreja Čibron-Kodrin		Veronika Kotnik, Vera Vušnik	
PORTRET DR. JANKA SUŠNIKA "Znanstvenik, raziskovalec, ljubitelj umetnosti in literature"	7	ZDRAVILIŠČE RIMSKI VRELEC V LETIH 1877-1947	33
Simona Šuler Pandev, Simona Vončina		Tadej Pungartnik	
ZAZNAMOVANOST Z GLEDALIŠČEM Ob 70-letnici Vilija Strela	11	ODKRIT PODSTAVEK Spomenik Avgustu Rosthornu spet celota?	41
Greta Jukič		Franc Gornik	
POTOVANJA, KI BOGATIJO	15	POUČNI TURIZEM V LIBELIČAH	43
Marjan Kolar		Adrijan Zalesnik	
ŠTIRJE GIMNAZIJSKI PESNIKI – SAMONIKLI SAMORASTNIŠKI SAMOZAVESTNEŽI	17	SNEŽNI GRADOVI – SNEŽNA PRAVLJICA V PODPECI	45
Miran Kodrin		Janko Vučko	
DVAJSET LET S "FRAJTONAR'CO Ob jubileju ravenskih harmonikarjev	19	25. TRADICIONALNI POHOD OKROG URŠLJE GORE	47
Miroslav Osojnik		Ferdo Igerc	
PIHALNI ORKESTER USPEŠEN V ITALIJI	22	RAZGLEDNICE IZ AMERIKE	48
Alojz Buhvald		Andraž Melanšek	

NAGRAJENCI OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM ZA LETO 2002

V Gostišču Brigita so 11. aprila letos podelili nagrado in priznanji občine ter Klančnikova in Prežihova priznanja. Objavljamo utemeljitve.

NAGRADO OBČINE RAVNE JE DOBIL PROSTOVOLJNO GASILSKO DRUŠTVO KOTLJE

za 80-letno delovanje društva, ki poleg svoje osnovne dejavnosti opravlja še veliko drugih pomembnih nalog.

Njegovi člani in članice so uspešni na tekmovanjih, s čimer dokazujejo svojo usposobljenost in strokovnost, uspešno vključujejo najmlajše in mlade v svoje vrste, uspešno povezujejo in vključujejo občane in podjetja pri izgradnji novega doma.

V kraju so koteljski gasilci nepogrešljivi in vselej prisotni ter pripravljeni pomagati.

Ob letošnjem 80-letnem jubileju so si zastavili cilj: otvoritev novega doma. Zagotovo ga bodo dosegli; že zdaj se veselimo in jim čestitamo k novi zmagi, ki jo bodo svečano proslavili julija letos.

Občinski nagrajenec je PGD Kotlje – v sredini njegov predsednik Emil Pušnik.

PRIZNANJE OBČINE RAVNE STA PREJELA

DAMJAN ZIH

za izjemne uspehe pri demokratičnem razvoju družbe; v družbenih dejavnostih, pomembnih za razvoj občine, življenje, delo in njen ugled; za uspešno delo v ČS Čečovje; za oživitvev turističnega društva, katerega predsednik je; za organizacijo številnih prireditev (Koroška poje, pustne parade na Čečovju, Guštanska noč, praznovanje krajevnega praznika) in nenazadnje za promocijo Koroške z glasbo v širšem slovenskem prostoru.

HELENA KOTAR

za izjemne dosežke in prizadevanje na področju likovne dejavnosti v občini Ravne na Koroškem; za promocijo koroške likovne umetnosti na območju Slovenije; za prispevek k rasti kulturne zavesti članov društva.

Helena Kotar je predsednica KD koroških likovnikov in ima tudi velike zasluge za organizacijo in izdajo jubilejnega almanaha društva ob njegovi 25-letnici.

Priznanje občine je letos pripadlo Heleni Kotar.

PORTRET DR. JANKA SUŠNIKA

"Znanstvenik, raziskovalec, ljubitelj umetnosti in literature"

(Predstavitev življenja in dela ob razstavi v Koroški osrednji knjižnici in pogovor z dr. Jankom Sušnikom ob 75-letnici rojstva)

Pripravili: **Simona Šuler Pandev** in **Simona Vončina**

Krajšo predstavitev življenja in dela dr. Janka Sušnika je ob razstavi, ki smo jo v KOK postavili ob njegov 75-letnici, pripravila Simona Vončina.

Janko Sušnik se je kot najstarejši izmed štirih bratov rodil 13. maja 1927 v Mariboru v družini Antonije Plešivčnik in dr. Franca Sušnika. Šolanje v mariborski klasični gimnaziji je prekinila druga svetovna vojna, zato se je kasneje vpisal na drugo gimnazijo za dečke v Celovcu in jo končal z odličnim uspehom. Po nasvetu očeta se je vpisal na Medicinsko fakulteto v Ljubljani, jo leta 1952 končal in pričel stažirati na slovenjgraški kirurgiji pri primariju Strnadu, ki ga je naučil kirurških tehnik, prevzemanja odgovornosti in zaupanja vase. Radovednost ga je gnala na stažiranje pediatrije v Beograd ter ginekologije in porodništva v Maribor.

Samostojno je pričel delati v Obratni ambulanti Železarne Ravne ter kasneje postal njen upravnik in njen edini zdravnik s štirimi bolničarkami.

Leta 1957 se je vpisal na podiplomski tečaj medicine dela v Zagrebu. Podiplomski študij je bil prvi s takim obsegom, ki je omogočal magistrsko stopnjo. Po vrnitvi iz Stockholma je magisterij kasneje

Dr. Janko Sušnik

(Foto: arhiv Koroške osrednje knjižnice)

zaključil z magistrsko nalogo "Mišična masa pri staranju in njen pomen delazmožnosti".

Doktoriral je leta 1977 na Medicinski fakulteti v Ljubljani, in sicer s področja medicine dela z nalogo "Možnosti predikcije toplotnega pulza".

Poklicna pot ga je vodila od obratnega zdravnika, preko direktorja Zdravstvenega doma in predstojnika

Dispanzerja za medicino dela na Ravnah do rednega profesorja za medicino dela na Medicinski fakulteti v Ljubljani. Predaval je ergonomsko fiziologijo v okviru podiplomskega študija na Medicinski fakulteti ter v okviru dodiplomskega študija na Oddelku za psihologijo Filozofske fakultete in na Oddelku za oblikovanje Akademije za likovno umetnost. Predaval je tudi na Reki in v Zagrebu. Na predavanja se je vedno vozil s Koroške, kjer je poklicno deloval. V laboratoriju, ki ga je vodil, je specializirala in napisala svoje specialistične naloge skoraj polovica slovenskih zdravnikov medicine dela.

Velik je njegov prispevek k razvoju Centra za medicino dela, prometa in športa na Ravnah in k razvoju fiziologije dela v Sloveniji. Za razvoj stroke se je učil v številnih evropskih laboratorijih: v Stockholmu, v Zürichu, Stuttgartu, Darmstadtu, Zagrebu, Parizu, Münchnu, v Bad Kreuzenachu, v Essnu, Pragi, Strassbourgu, Kopenhagnu, v Dortmundu, kjer je bil za štiri mesece povabljen kot gostujoči profesor v "Institut für Arbeitsphysiologie", in še bi lahko naštevali.

Dr. Janko Sušnik spada med začetnike slovenske medicine dela, zlasti ergonomske fiziologije. Svoje raziskave je objavjal v številnih strokovnih revijah ter v obliki strokovnih monografij in priročnikov.

V sredini devetdesetih let je bil tudi poslanec v Državnem svetu.

Ob obletnici se nam je predstavil tudi kot umetnik portretist, slikar simboličnih in figuralnih kompozicij, ki jih upodablja v tehniki pastela in akvarela. Tako mu je v tretjem življenjskem obdobju uspelo najti čas, da izraža svoj slikarski in literarni talent, ki ga v mladosti zaradi medicine ni uspel tako razvijati.

V Koroški osrednji knjižnici na Ravnah smo 16. maja 2002 pripravili zanimiv literarni večer ob jubileju dr. Janka Sušnika. Poleg predstavitev leposlovnih del Pripoved rimskih nagrobnikov iz Dobje vasi in Turške šance nad Guštanjem, ki jih je pred kratkim napisal, smo želeli predstaviti tudi njegovo zanimivo življenjsko pot s priložnostno razstavo. Ker literarni večer ni bil posnet, sem g. Janka Sušnika prosila, če bi ponovno pristal na pogovor z menoj. Z veseljem je sprejel moj predlog in nastalo je tole.

"Visoko izpod Uršlje izvira njegov rod, od koder je deda grof pregnal v dolino pa naprej v svet za kruhom. Domača zemlja je bila močnejša in nam je vzgojila vrsto Sušnikov. Janko je umetnik, predvsem pa humanist. Izrazit čut za vse, kar je lepega, ima, pa slikarski in literarni talent."

Tako je ob vaši petdesetletnici v Fužinarju zapisal vaš stanovski kolega Franc Ivartnik. Bo to držalo? Pa še nekaj me zanima: Kako človek, ki tako ljubi umetnost, in ga privlači študij slikarstva in psihologije, tako dobro uspe in se uveljavi v tako eksaktni znanosti, kot je medicina, ki ne dopušča toliko svobode in se je treba držati strogih pravil. Sta bila tu vpliv in sugestije vašega očeta tako veliki, da ste se odločili za medicino? Sami ste zapisali, da ste dolgo potrebovali, da ste jo akceptirali (sprejeli). Ali pa človeku ravno to vsestransko zanimanje in svoboda v umetnosti pomagata razumeti in doumeti eksaktnost tega poklica?

Ali vam je bilo v zadoščenje to, da ste kasneje pravzaprav postali docent, izredni in redni profesor na obeh fakultetah, kjer ste prej želeli študirati, in ste združili mladostno dilemo: medicina – psihologija – slikarstvo?

V mladosti mi je bil ideal renesančni človek, ki je mogel družiti znanost z umetnostjo. Pred petsto leti – v času renesanse – je bilo znanje še toliko omejeno, da je bila taka celovitost celo možna.

Moja profesorica risanja je v gimnazijskih letih zaznala moj slikarski talent in mi podarila škatlo kvalitetnih barv, hkrati pa sem se loteval kemičnih in elektrotehničnih poskusov. Po končanem študiju medicine sem se usmeril v bolj eksaktno fiziologijo dela. Proučevanje funkcij pri delu pa me je kmalu približalo psihologom.

Na mojo izbiro je res vplival oče. Ravno takrat, ko sem se odločal za smer študija, se je vrnil iz koncentracijskega taborišča Dachau, kjer so internacijo po njegovi izkušnji še najbolje prestali zaprti zdravniki. Po vojni je na vseh nas še visela senca smrti in smo bili za tako prepričevanje še bolj dojemljivi.

Vaš nemirni duh in želja po znanju sta vas gnala po svetu (od Beograda, Zagreba, Stockholma, Berlina, Zürichu, Stuttgarta, Darmstadta, Pariza, Münchna in še bi lahko naštevali). Nikoli pa vas ti kraji niso tako fascinirali, da bi odšli iz naše »obrobne« Koroške. Tudi v Ljubljano ne ali vsaj v Maribor. Kaj vas je tako vezalo na ta mali kraj (družina ali – nekdo je zapisal, da vas je tudi »fabrika« priklenila nase, ne da bi se tega sploh zavedali)? Sami ste tudi dejali, da se počutite prikrajšani kot pripadnik majhnega naroda in majhnega jezika. Veliko bolj ste se morali truditi in pisati vaše dosežke v angleščini, da so kaj veljali. Ali vam ne bi bilo lažje delovati v svojem poklicu kje v tujini, kjer je bil razvoj te stroke hitrejši, mogoče boljši?

Ko sem se skoraj leto dni izpopolnjeval na inštitutu za fiziologijo dela v Stockholmu kot njihov raziskovalni asistent, bi bil imel priložnost ostati tam. Prav tako bi bil imel priložnost vključevanja v programe na mnogih drugih inštitutih, kjer sem se učil. Profesor Petz iz Zagreba je v recenziji moje temeljne

strokovne knjige zapisal: "... knjiga predstavlja novost v svetovni literaturi in koristno bi bilo, če bi jo prevedli v hrvaščino ..." Žena me je velikokrat spraševala, zakaj je nisem napisal v angleščini ali vsaj v nemščini.

Kljub temu sem se vedno znova vračal domov.

Ko so me v zrelejših letih spraševali kolegi, zakaj že vendar končno ne grem v Ljubljano, sem odgovarjal: Moje temeljno delo je raziskovanje zdravstvenih obremenitev in škodljivosti pri delu ter iskanje, kako bi jih zmanjšali. Raziskujem jih po vsej Sloveniji. To, kar je kliničnemu zdravniku bolnik oziroma bolniška postelja, je zame delavec na delovnem mestu, teoretične probleme pa prenesem v domač laboratorij ...

V naši družbi so poklici različno vrednoteni, vsak ima svoje mesto na lestvici poklicev. Zdravniški poklic je na zelo visokem mestu te lestvice, če ne čisto na vrhu. Kljub vsemu pa so različne smeri znotraj medicine zopet različno vrednotene s strani družbe in posameznikov. Ali ne bi bilo bolje biti slaven kirurg, ki bi izvajal številne zapletene operacije in bil zato svetovno znan? Čeprav ste tudi na svojem področju dosegali vrhunske rezultate in bili na področju ergonomije in fiziologije eden izmed vodilnih strokovnjakov v Sloveniji in Jugoslaviji. Kako, da ste se odločili za smer medicine dela in ali ljudje in strokovna javnost na Koroškem znajo ceniti vaš prispevek k tej veji medicine, saj vemo, da so v vašem delokrogu nastali številni originalni aparati (na primer za raziskavo obremenitve srca in mišic) in kar dolga vrsta delovnih metod ter računalniških programov?

Najbrž sem bil v domačem krogu bolj znamenit, ko sem še na kolesu opravljal hišne obiske ali pa bolniku kar doma prerezal gnojni absces v grlu. S svojo kasnejšo dejavnostjo pa nisem bil ravno »prerok v domovini« oziroma, kot pravi latinski pregovor, "Nemo propheta in patria" (Nihče ni prerok v domovini).

Sam sem se zavedal, kako pomembno je varovanje zdravja delavcev, ki omogočajo narodu materialni in kulturni obstoj. In temu varovanju sem posvetil svoje poklicno življenje.

Kaj pa tisti del v vašem življenju, ki ste ga posvetili politiki? Bili ste namreč poslanec v državnem zboru. Je bila to samo ena izmed izkušenj, ki ste jih dodali svojemu življenju in jo označili z geslom po Horacu: Vešči in nevešči – vsi vprek – pišemo pesmi, ali je to za vas pomenilo kaj več?

Izvolitev v Državni svet sem spočetka jemal zelo resno. Mislil sem, da bo Svet skupina modrijanov, ki bodo Državnemu zboru predlagali rešitve za narod usodnih tem. Kar v začetku sem predlagal razpravo o *rodnosti* Slovencev. O tem se takrat še ni razpravljalo, čeprav se je v naslednjih letih pokazalo, da je rodnost

eksistenčni problem. Od te je odvisna vitalnost oziroma obstoj naroda, navsezadnje tudi prispevki za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje. Predsednik Sveta me je zavrnil, da zdaj res ni čas za take razprave. Kmalu nato sem predlagal razpravo o nacionalnih simbolih. Češ himna je dobra, zastava in grb pa sta zanič. Razložil sem, da se simboli vnašajo v razne listine in dlje kot bomo čakali, teže bo kaj spreminjati. Predsednik mi je spet odgovoril, da zdaj res ni čas za tako razpravo. Tako sem počasi obupal in obmolknil. O problemih sem pisal le še v okroglih pismih in se podpisoval: S spoštovanjem, Vaš svetnik drugega reda.

Uvidel sem, da ni bistveno, kaj kdo govori, ampak kdo kaj govori.«

Zdaj pa preidiva na vaši dve knjigi oziroma knjižici, kot ste me sami popravili, ko sva se dogovarjala za tole druženje.

Najprej ste konec leta 2001 izdali svoje delo *Pripoved rimskih nagrobnikov iz Dobje vasi in letos še Turške šance nad Guštanjem*.

Obe deli sta zanimivi predvsem z zgodovinskega in literarnega gledišča, prav tako je zanimiva oprema knjige, saj ste večino ilustracij za obe knjigi prispevali sami.

V knjižici *Pripoved rimskih nagrobnikov iz Dobje vasi* je kratek uvod napisala Marjeta Šašel Kos. Tu lahko preberemo o rimski cesti, ki je vodila skozi naše kraje in povezovala takratno Celje (Celeio) in središče Norika Virunum (nad današnjim Celovcem). V Dobji vasi so namreč po naključju našli številne rimske spomenike. Nekaj teh reliefov je hranjenih v lapidariju ravnanskega gradu, zanimiv sarkofag stoji pri Brančurniku, Legionar je verjetno v depoju Celovškega muzeja. Marjan Kolar je v *Prepihu* oktobra 2001 zapisal, da bi bolj primerne avtorja za pisanje te knjige težko našli, saj predvsem znate latinsko, ste široko izobražen zdravnik in znanstvenik ter uspešen slikar. Vsak relief oziroma kip je predstavljen z avtorjevo risbo in natančnim opisom, sledi pa zgodba iz časov, ko so te skulpture nastale. Na koncu je še slovarček besed, ki v samem tekstu niso razložene, in seveda navedba literature ter še življenjepis avtorice uvodne besede. Knjižica obsega 60 strani in je izšla v nakladi 500 izvodov ob 150-letnici ustanovitve Mohorjeve družbe. Čeprav so zgodbe izmišljene, pričajo o poznavanju življenja v tisti dobi in, kar je bilo zame najbolj zanimivo, ste razkrivali tisto, kar nam zgodovinske knjige, ki so natrpane s številnimi podatki, letnicami in dejstvi, ne povedo. To je življenje preprostih ljudi v teh časih in, kot ste sami dejali, vas je zanimalo tisto, kar so nosili spodaj, kaj so jedli, kje so živeli. In to ste potem lahko še po svoji predstavi in dejstvih, ki ste jih prebrali in raziskali, še naslikali. Povejte mi, kakšen je človek, ki lahko doseže, da kamen, ki je že po svojem izvoru trd in

statičen, spregovori ter govori te zanimive zgodbe? Je to ljubezen do svojega kraja in njegove zgodovine, je to ustvarjalna domišljija ali mogoče oboje in še kaj več?

Vselej, kadar sem šel mimo Brančurnikove klopi, me je prešinilo: Kdo je bil v tem grobu pokopan? Kdo je bil imenitnejši, ki si je dal ali so mu po smrti dali izklesati sarkofag?

V duhu mi je oživila cesta iz Ogleja v noriški Virun in mimo starodavne Dobje vasi, ki je ležala ob njej. Nagrobnih reliefov, ki so jih tam naokrog našli, nisem hotel prepustiti pozabi. Pustil sem jih pripovedovati vsakemu svoj spomin. Želel sem si, da za obiskovalca nagrobni ne bi mrtvi ležali za muzejsko ogrado.

Povejte mi prosim, kako je potekalo vaše pisanje? Kakšne načine ste uporabili za ugotavljanje številnih dejstev v tem delu in koliko je v njem lastne domišljije? Verjetno je podatkov o življenju preprostih ljudi v literaturi malo. S čim ste si pri delu pomagali? S kom vse ste sodelovali pri vašem pisanju?

Imate prav. Podatki o vsakdanjem življenju so najbolj zaviti v temo. O zgornjih oblačilih vemo iz takratnih slik in kipov, medtem ko smo o spodnjih bolj slabo informirani. O hrani kaj vemo iz arheoloških najdb. Konzultiral sem več arheologov in prebral več arheoloških poročil. Še največ vemo o gradnji domovanj in osebni higieni.

Iste osebe se v knjižici pojavljajo v več zgodbah, npr. Tiberij Julij Ursus in Upia v Brančurnikovi klopi in Delfinu; Livija se pojavi v Brančurnikovi klopi in Vaški veneri ter Valerian v Davkarju in Legionarju. Je to zgolj naključje ali ste imeli že v začetku točno pripravljen načrt, kako si bodo zgodbe sledile, katere osebe bodo nastopale? Skratka, če nam prosim opišete, kako ste se lotevali pisanja?

Osebe v posameznih zgodbah so med seboj povezane, da usoda kraja bolj stvarno zaživi. Zgodovinski trak si načrtam poprej.

Zanimivo je tudi drugo delo Turške šance nad Guštanjem. Knjižica je nekoliko obsežnejša in obsega 88 strani. Predgovor h knjigi je napisal avtor sam. Sledi pa osem zgodbic iz turških časov, epilog, prav tako slovarček izrazov in navedba literature. Večina poglavij je opremljena z ilustracijami avtorja.

Turki so v drugi polovici petnajstega stoletja vpadali na Koroško največ od juga z Gorenjske in se vračali čez Mežiško in Mislinjsko dolino proti Celju. Sistem šanc kaže na utrdbe in zaščito pred Turki v tistih časih.

V predgovoru ste zapisali, da vas je žalostilo, ker vse manj ljudi ve, kaj so Turške šance in kje jih je mogoče videti. Celu ljudje, ki so vse življenje stanovali tam in imeli svoje hiše, tega niso vedeli in še danes ne vedo.

Zelo tenkočutno opišete ljubezen med turškim janičarjem in lepo Agnes, hčerko šratneškega oskrbnika Jošta. Marsikaj ste v medčloveških odnosih srednjeveških ljudi počlovečili, kot ste sami zapisali. Ste poleg zgodovinskih dejstev, ki so iz zgodbe razvidni, želeli mogoče tudi povedati, da ljubezen že takrat ni poznala meja, ras in nacionalne pripadnosti in da smo pravzaprav vsi ljudje krvavi pod kožo, čeprav je to obdobje zelo odmaknjeno od današnjega časa?

Mislím, da odnosi med ljudmi v srednjem veku niso bili tako togi, kot jih navadno opisujemo. Čustvenih odnosov sicer ne moremo izkopati kot arheološke najdbe, razen kadar na primer izkopano okostje matere ljubeče drži v naročju okostje otroka, v pisnih virih pa so ga opisovali pismeni ljudje. Najbolj so znali pisati menihi, duhovniki in pisarji velikašev. Težko bi verjel, da njihovo pisanje ni bilo pobarvano s položajem, ki so ga zavzemali.

V zgodbo ste zelo dobro vpletli tudi številne bajke in pripovedke, ki jih še danes poznamo, tako da je knjiga tudi s te strani kar poučna in zanimiva. Zelo natančno ste v delu ponazorili tudi gradnjo šanc – obrambnih jarkov. (Turške šance na str. 56)

Prof. Franjo Baš je v Fužinarju zapisal, da ne vemo, kako so izgledale turške šance v času turške nevarnosti, določena predvidevanja pa obstajajo. Na kakšen način ste vi opravili rekonstrukcijo Turških šanc?

O gradnji šanc sem uporabil zgodovinsko gradivo (npr. Baš), poznal pa sem seveda šance v naravi. Ti podatki so mi bili podlaga za verjetno rekonstrukcijo. V tej verigi je verjetno šratnek igral pomembno vlogo in ni bil tako "civilen", kot je videti na Valvazorjevi sliki.

Ponujam vam možnost, da za konec poveste še kaj takega, kar bi nam mogoče želeli sami povedati, pa vas nisem vprašala. Vprašanje je še veliko, saj je vaše življenje pestro in zanimivo, pa morava vseeno nekako zaključiti.

Po "Šancah" sem napisal kratek roman "Bela gospa iz Zahomca" iz časa 1938–1946. Čeprav so deloma imena in prizorišča spremenjena, so mi publiciranje odsvetovali, ker gre za občutljiv čas.

Zdaj pišem roman o leških cerkvah iz 15. stoletja. Tako nastaja počasi zbirka, ki bi jo lahko imenovali "Domoznanske zgodbe izpod Uršlje gore".

Za konec bi mogoče dodala še samo to. Če ste s knjigama uspeli v svoji nameri, da vzbudite radovednost in zanimanje mladih, ki bodo imeli znanje in našli denar za načrtno raziskovanje preteklosti domačih krajev, je to že velik uspeh. S knjigama pa ste lepo prispevali k ohranjanju kulturne in zgodovinske dediščine naših krajev in popestrili našo domoznansko zbirko, ki hrani in zbira gradivo o Koroški. Za vse, ki jih tematika zanima, so knjižice na voljo tudi za izposojajo. Za zanimiv pogovor se vam zahvaljujem in vam želim še veliko literarno-umetniških plodnih let.

ZAZNAMOVANOST Z GLEDALIŠČEM

Ob 70-letnici Vilija Strela Amaterizem z veliko začetnico

Vili Strel

Greta Jukič

Prevaljski gledališčniki

Ni se pričelo z našo generacijo, silen ustvarjalni kulturni naboj v amaterski kulturi na Prevaljah seže že v prejšnje čase: iz generacije v generacijo se vpleta v življenje, ta prevaljski kotel napaja in navdihuje svoje ljudi ...

Ustvarjalci strežejo svoji notranji nuji, hotenju, potrebi, ki tli v njih, želji po neki novi kvaliteti življenja, po obogatitvi. To šteje. Tako pri prepevanju, muziciranju, igranju, slikanju ...

Štejejo druženje, stkana prijateljstva, pripadnost in gledališčniki doživimo predstavo, ki izžareva ves plod umetniškega nemira in velike predanosti celotne skupine. Po Linhartu "... drug drugemu ogenj dajmo ...!"

SLOVENC SLOVENCA VABI, v uprizoritvi Delavskega prosvetnega društva "Svoboda" Prevalje (4. december 1966) Od leve proti desni: Avgust Hric, Ivan Forstner, Jerčka Forstner, Marija Harum, Greta Jukič, Edo Hictaler, Albin Krajnc, Franc Podmeninšek; druga vrsta: Alojz Kreuh, Iva Čepin, Viktor Krivec, Vili Strel, Alojz Pikalo, Rado Jurač, Franc Praznik, Vanč Ajd, Dušan Slanič, Tanja Kopušar, Pavli Potočnik, Folti Piko, Robert Robnik, Herman Vehovar; v ozadju: Vanč Kosel, Heda Pačnik, Pavli Mavrič, Adolf Rauter.

(Vse fotografije so iz arhiva gledališke skupine.)

Vinko Möderndorfer: Štirje letni časi, sezona 2000/2001

Od leve proti desni in nazaj: Toni Apohal, Toni Dolenc, Mirjam Lapanja, Lac Küzma, Valentin Arnold, Mateja Stanta, Metod Gabrovec, Peter Buhvald, Nejc Marchiotti.

Čedalje uspešnejše premiere, natančno, odgovorno zrežirane, s čedalje bolj uigranimi igralci in sodelavci, s čedalje bolj dovršeno tehniko ... , toda tudi s čedalje večjo zahtevnostjo gledalcev.

Županova Micka, barvita predstava prevaljskih gledališčnikov zadnje sezone, navdušuje in bo navduševala tudi še v jesenski sezoni. Micka je besedilo, ki omogoča preplet različnih ravni; obuja spomin na ljudsko igro, ki smo jo popestrili s petjem, plesom, z ljudskimi godci, pravi ljudski rej ... V njej smo se našli in se bomo povezovali še naprej gledališki in pevski navdušenci iz cele Mežiške doline. Za vsem stoji režiser Vili Strel, "hišni" režiser gledališke skupine Prevalje-Mežica, KD Prevalje.

Ime Vili Strel je sinonim za gledališki amaterizem na Koroškem in tudi v Sloveniji.

"Če režira Vili, bo gotovo dobra predstava ..."

Od kdaj tako, Vili Strel, starosta koroških amaterskih režiserjev? Od kdaj tvoja zaznamovanost z gledališčem?

Moje prvo srečanje z gledališkim besedilom so bili partizanski mitingi, ki so jih v moji rojstni hiši na Breznici pri Žireh prirejali partizanski kulturniki v letih 1943–1945. Kot otrok vojne sem kot

dvanajstletni fantič z velikim navdušenjem pomagal postavljati oder pri kmečki peči, seveda zavese iz rjuh, kulise iz kartonov ... To me je popolnoma prevzelo in po končani vojni smo otroci to nadaljevali. Iskali smo besedila, seveda sem bil organizator.

Toda hoteli smo vse več. V Žireh so v prvih letih po vojni ustanovili zelo dobro gledališko skupino, ki jo je vodil amaterski režiser Silvo Ovsenik. Spominjam se predstave Molierovega Prevaranega soproga. Predstava me je navdušila in pričel sem iskati primerno besedilo, da bi igrali tudi v moji vasi. Moj prvi tekst je bila igra Mati. Uspeli smo, sledile so spodbude in naslednji tekst je bil Molierov Jurij Tepček in Osramočeni zakonski mož, pravzaprav drugi prevod Prevaranega soproga. Z režiserjem Ovsenikom sva se dogovorila, da nam posodi kostume, pomaga pri režiji in začelo se je. Ta igra je bila zame usodna.

Za poklicno pot si se odločal pred petdesetimi leti, poklic gradbenika je pravzaprav zelo blizu gledališču; tudi predstavo v neki meri gradiš.

Če bi na to gledal z današnjimi očmi, bi bilo marsikaj drugače, toda odločal sem se v čisto drugačnih časih in okoliščinah, takrat niti pomislil nisem, da bi lahko študiral kaj v zvezi z gledališčem. Prepričan sem bil, da je to hobi, ob katerem se sproščaš in te pač veseli. In to je vse. Hotel sem čimprej do poklica, v družini nas je bilo osem otrok ...

Ampak nemalokrat sta se poklic in hobi dopolnjevala ter združevala; neverjetno kakšna podobnost, saj vendar gradiš ...

Kako si začel na Koroškem?

Moja predanost besedi se je nadaljevala po nižji gimnaziji v Žireh tudi na srednji šoli v Ljubljani, do mojega prihoda v Mežico, kjer sem takoj sprejel vlogo v uspešni gledališki skupini v Mežici, in sicer v igri John ljubi Mary v režiji Zdravka Lasnika. Pravzaprav so v vseh krajih Mežiške doline bile uspešne gledališke skupine. Tako sem igral tudi v skupini v Črni, Žerjavu in nazadnje seveda prišel do Prevalj. Naj naštejemo samo nekaj predstav: Martin Kačur, Vasa Železnova, V pristanu so orehove lupine, Raztrganci, Grozdna jagoda v soncu, Z vrati treskajo, Vdova Rošlinka ...

In na Prevaljah?

Pripovedovali so mi, da je bilo nekoč na Prevaljah bogato gledališko življenje, po vojni pa je povsem zamrlo, razen dela s šolsko mladino, kjer je uspešno ustvarjala Mira Stres.

Na Prevalje sem se preselil leta 1965 in kaj hitro našel somišljenike in sodelavce. Velike zasluge ima Albin Kranjc, ki je bil iniciator gledališke in tudi

pevske kulture na Prevaljah. Začeli smo s proslavami, partizanskimi mitingi, z zabavnimi večeri s koroško ohcetjo Slovinc Slovenca vabi, kjer smo se srečali ljubitelji gledališča; z nekaterimi sodelujemo še danes.

Prišel sem do Mišnice, kjer je pravzaprav začetek te združene gledališke skupine Prevalje-Mežica. Nastopili so Zdravko Lasnik, Greta Jukič, Mara Rupar, Herman Vehovar, Iva Čepin; vsi, razen pokojnega Zdravka in Hermana, ki se je odselil, sodelujejo še danes. Tem so se pridružili še mnogi igralci in sodelavci, ki so vsak na svojem področju veliko prispevali, da ta gledališka skupina še dela in živi. Naj navedem samo nekaj imen: scenograf in igralec Dolf Rauter, Jože Krenk, Mirjam Lapanja, pokojni režiser in igralec Franc Gutman, Milan Gregorc, Vida Hrovat, Alfonz Prevorčič, Lac Küzma, Folti Arnold in še in še ... čez dvesto jih je. Vsak nekaj prinese in upam, tudi nekaj odnese.

In kaj šteješ za svoj največji uspeh?

Moj največji uspeh je, da mi igralci in sodelavci verjamejo, to je osnovni predpogoj za uspeh predstave, soustvarjalnost vseh in odgovornost vsakega do vseh in ne nazadnje – odgovornost vsakega in vseh do občinstva. Brez soustvarjanja

Anton Tomaž Linhart: Županova Micka, sezona 2002/2003

Od leve proti desni: Iva Čepin, Mirjam Lapanja, Valentin Arnold, Liza KacI, Drago Milošević, Lac Küzma, Toni Dolenc, Marjan Obretan, Andrej Godec, Mara Rupar, Metka Pečnik, Albin Krajnc; druga vrsta: Mirko Lasnik, Ivanka Gorenšek, Erika Sirk, Marjan Berložnik, Fanika Kuhar, Jože Krenk, Metka Jagodič, Greta Jukič, Ivan Krebs, Alojz Rauter, Vili Strel; v ozadju: Edi Osojnik, Drago Bec.

Pevski zbor: Andrej Godec, Edi Osojnik, Drago Bec, Marjan Berložnik, Marjan Obretan.

slehernega člana skupine, ki dela na nekem projektu, ne more biti uspeha. Sam ne moreš narediti ničesar, vsi pa lahko veliko ali pa tudi vse.

Mislim, da mi je to v veliki meri uspelo v predstavi Štirje letni časi, imenitno je bilo delati s Tomažem in Tonijem Apohalom, ki sta tu sodelovala kot avtorja songov. Seveda tudi v Županovi Micki, kjer smo se zopet srečali gledališniki iz začetkov naše poti: Albin, Greta, Mara. – Če se ustavim samo pri zadnjih dveh predstavah, ki sta še v spominu gledalcev.

Rezultat soustvarjalnosti pri teh predstavah lahko občutijo gledalci v "fluidu", ki veje med igralci in se prenaša v dvorano.

Vsa ta leta si strokovno rasel ... kako?

Moj mentor je bil pokojni režiser, tajnik Združenja gledaliških skupin Slovenije, Marjan Belina. Spominjam se podrobno, kako je Marjan delal z našo skupino; predvsem sem z njim prav strokovno kot asistent režije delal Scapenove zvijače. Pravzaprav so bile to odprte seminarske vaje za vse režiserje v dolini. Režiral je celotno predstavo, jo scensko, zvočno in kostumsko opremil. Ta način dela je bil nadvse uspešen, uspeh je bil viden takoj, sproti smo lahko znanje preverjali. Pravzaprav tak način dela uporabljam še danes, to znanje mi je ostalo, seveda z ustvarjalno rastjo ob branju literature in ob pogovorih na srečanjih gledaliških skupin Slovenije.

Tudi rast igralcev in sodelavcev je velika, slepo posnemanje režiserjevih zahtev jih ne zanima več.

In to je prava perspektiva.

Od kod motivacija, moč za vztrajanje?

V skupini (kolektivu), ki ustvarja predstavo poleg neposrednih ustvarjalcev igralcev, soustvarjajo tudi številni sodelavci in svetovalci, ki jih na odru ne vidimo, so pa vsak na svojem področju neobhoden in enakovreden del predstave. Naj naštejemo samo nekatere sodelavce: scenograf, glasbeni in likovni opremljevalec, organizator in strokovni sodelavci, lektor, svetlobni, odrski, tonski mojster, koreograf, inšpicient, masker, tehnični vodja, kostumograf, šepetalec, rekviziter, odrski delavci, marketing ... Nekoč sem veliko dela opravil sam, leta mi tega več ne dopuščajo, sicer pa se zahteva na vsakem področju vse večja strokovnost ... Dobra predstava je rezultat timskega dela, še sploh v Županovi Micki, ker gre za preplet petja in igre.

"Drug drugemu ogenj dajemo ...," naj po Linhartovo ponazorim svoje vztrajanje. Toliko energije in moči, vzpodbud, lepih misli in kritičnih besed dajemo drug drugemu; človek preprosto ne more nehati ali zaspati ... kje pa, ob tako silnem pretoku energije ...

Pa gledalci po tridesetih letih?

Gledalci začitijo, kaj je sprenevedanje, kaj je prava gledališka igra. Samo tisto, kar pride iz srca, pride do gledalca. Postal so zahtevni, film, radio, TV so naredili svoje. Čeprav me v zadnjem času čudi

tolikšna ljubezen in želja po cenениh komedijah ..., nisem pristaš te lahkotnosti, cenenosti.

Reciva še besedo dve o kulturnem utripu na Koroškem, še posebej na Prevaljah.

S kulturnim utripom na Koroškem ne moremo biti zadovoljni. Pogrešam izmenjavo prireditvev, večjo povezanost in strokovno pomoč. Društev in ustvarjanja je veliko, ni pa nekoga, ki bi znal držati vse niti v rokah in poskrbeti za primeren letni program dogajanja v širšem okolju, kot recimo to počne na področju resne glasbe Mohorjan.

Sicer pa je nesporno, da je kulturni utrip v kraju tem večji, čim več kulturnih društev in skupin deluje – in Prevalje na Koroškem izstopajo. Izstopajo tudi zaradi čedalje boljše vsebinske povezanosti, kakovosti, sodelovanja in rasti ter seveda ljudi, ki stojijo za vsem.

Tudi gledalci postajajo čedalje zahtevnejši; ne podcenjujmo jih. Prepričan sem, da bi jih z dobro reklamo, na primerno opremljenem odru in v obnovljeni dvorani družbenega doma privabile tudi zahtevnejše vsebine.

Prireditve morajo biti v ustreznem okolju, dobro pripravljene, zrežirane, pospremljene z gledališkimi listi ... , imam pač stare "manire".

Tudi sam kaj pišeš?

Zaenkrat ne, morda kdaj kak song, če ga mi nihče drug ne napiše, morda bom pesmi ...

Prehodiš si pot od čistega amaterizma do amaterizma z veliko začetnico. Lahko opišeš svoj pogled na amatersko kulturo?

Amaterska kulturna dejavnost je že od nekdaj pomemben del kulture naroda. V velikem delu Slovenije, zlasti na območjih zunaj mestnih centrov, predstavlja amaterizem morda edino srečanje prebivalstva z neposrednimi kulturnimi prireditvami raznih zvrsti. Zato je zelo pomembna kvaliteta predstav in ostalega kulturnega dogajanja. Amaterske kulturne dejavnosti izpolnjujejo vsaj dvojno pomembno poslanstvo: druženje ljudi v društvih in skupinah, hkrati pa bogatenje občanov, njihove povezanosti ... Današnje prireditve zahtevajo veliko več znanja, tehnične, scenske brezhibnosti predstav in prireditvev ... Velik problem je večno pomanjkanje denarja. Čedalje manj ljudi je, ki še hočejo iz čistega veselja nekaj narediti brez plačila oziroma ob plačilu, ki veje iz zadovoljstva poslušalcev in gledalcev. Kje se še danes dela zastoj: v kulturi vendar!

Današnje čedalje večje zahteve na delovnih mestih pa so tudi naredile svoje.

Kaj bi povedal za konec?

Vesel sem, da sem našel izredne sodelavce, prebil z njimi lep del življenja; polnijo mi baterije s pozitivno energijo: Dolf, Albin, Greta, Mara, Folti, Mirjam ...

Moram pa povedati, da iščem naslednika, z največjim veseljem bi mu pomagal ...

Hvala, da ste opazili "moje staranje" in mi posvetili trenutek.

POTOVANJA, KI BOGATIJO

Marjan Kolar

Novembra 2002 je v samozaložbi izšla zbirka potopisov Marijana Lačna iz Črne z naslovom "Izziv iskanja ... iz mojih potovanj". Obsega trinajst z dokumentarnimi fotografijami opremljenih potopisov iz devetih držav, ki ležijo na petih kontinentih.

Lačnova knjiga naniza več različnih tematskih področij, jih preplete ter potegne presenetljiv lok od mladostnega zapisa na začetku do zamišljenih modrovanj v zrelih letih na koncu. Najprej so tu gore kot izziv mladeniču, vrstijo se alpinistični vzponi, drzni za svoj čas, prav gotovo tudi nevarni. Prinašajo mik pustolovščine in prve treznitve zaradi spoznanj:

"Ko v megli nič ne vidiš, čutiš veselje duše ... Življenje na račun tveganja se je ovrednotilo. Še enkrat smo premagali smrt in sami sebe ... Povezanost z vrvmi pomeni odgovornost za prijatelje." ("V snegu in ledu Centralnih Alp")

Iz tega obdobja je dobra, stilno enotna črtica "Prvič v steni". To je živahen popis vzpona, v katerem kratki dialogi izražajo napetost:

"Pazi, grem!" – "Varujem." – "Nategni!"

Dogajanje se stopnjuje do uspešnega zaključka in izzveni v spoznanje:

"Narava nama je podarila srečen dan. Vendar nisva premagala samo stene, premagala sva tudi sama sebe."

Lačen se je zavedal, da bi popisi samih takšnih vzponov lahko postali enolični, zato jim je začel dodajati elemente potopisov. Pri osvajanju Ararata sta v ravnovesju gornišstvo ter prikaz pokrajine in ljudi, posebno grenka izkušnja s turškim vojaškim sodiščem, ki je članom odprave zaradi suma, da so vohunili, zaplenilo radijski oddajnik in so morali biti še veseli, da jih niso zaprli.

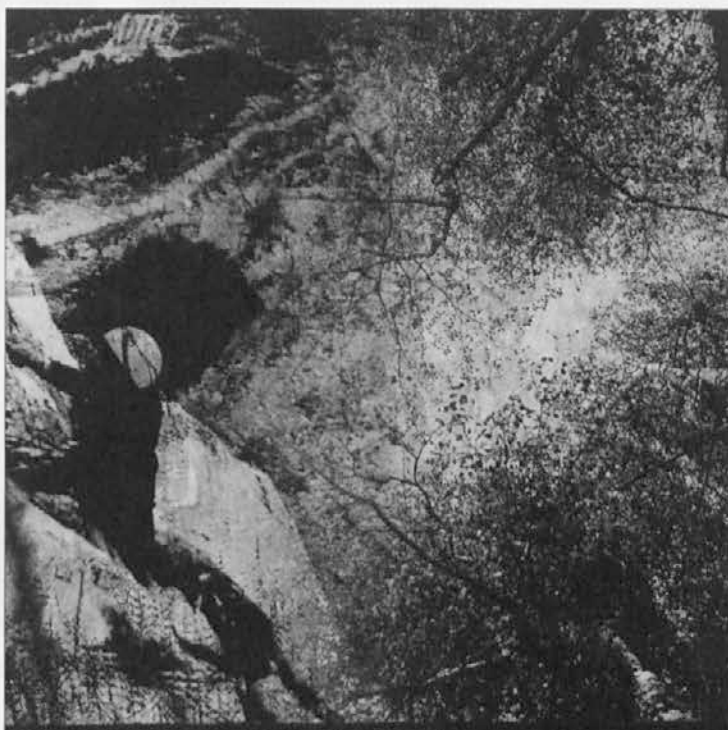
Podobno je sestavljen opis vzpona na Kilimandžaro, medtem ko vsebujeta potopisa po Južni Ameriki na prvem mestu vtise o pokrajinah in njenih prebivalcih z obilico podatkov o znamenitih inkovskih krajih (na prvem

mestu Machu Picchu), alpinistični del pa je skrčen na le nekaj vrstic statistike:

Vzpeli so se na deset andskih vrhov, od tega na dva še neosvojena, in opravili pet plezalnih vzponov ter s tem postali ena najuspešnejših alpinističnih odprav. Konec.

Preden nadaljujem, moram vsaj omeniti zgodbo z naslovom "Še kar velika dogodivščina".

Ta popisuje spust prijateljske družčine z gumijastimi čolni po kanjonu reke Tare v Črni gori. Takrat še niso poznali besed "rafting" in "kanjoning", so pa v sebi nosili željo po tveganju in novih doživetjih.

Marijan Lačen

IZZIV ISKANJA

... iz mojih potovanj

Naslovna stran Lačnove knjige

Besedilo vnaša v Lačnovo pisanje poleg napetosti ("Brzica nas je vrgla. Izgubili smo vesla.") nov element – humor, in sicer tiste zlahtne sorte, ko se človek zmore ponorčevati iz lastnih šibkosti. – To je eden najboljših potopisov v knjigi.

Potovanja, ki sledijo, seveda ne minejo brez kakšnih vzponov, toda ti niso več v ospredju in gorniki se vse bolj spreminjajo v turiste. Ti uživajo v spoznavanju življenja tuje dežele, njenih znamenitosti in ljudi. Vsebinski premik se najlepše vidi v besedilu "Združene države po dolgem in počez". In zdaj se pokaže razlika med povprečno solidnim in dobrim v Lačnovem pisanju.

Pred nami je zanimiva knjiga spominov na nevarne alpinistične vzpone in potopisov, pri katerih podatki iz leksikonov in turističnih priročnikov prevladajo nad osebnimi dožitji in zato sicer privlačna besedila nimajo osebne barve. Nasprotno pa potopis po ZDA prinaša toliko dokumentarnih pričevanj in ocen, ki izvirajo iz lastnih izkušenj, da takšnih ne srečamo pogosto niti pri poklicnih reporterjih.

Po desetih obiskih v Združenih državah, kjer je avtor v seštevku preživel več kot štiri mesece, se je dodobra seznanil z njihovimi posebnostmi. Predvsem je spoznal, da prava Amerika ni New York ne Hollywood, ampak tisto, kar leži med obema. Kot zgledno se mu je pri tem pokazalo sožitje med različnimi narodnostmi in religijami, kot problem pa rasna nestrpnost. Spoznal je tudi naše izseljence, a žal ne po njihovi "čokoladni strani", kakor to olepšano imenujejo Nemci.

Spet nekaj posebnega je "Črnjansko srečanje" v Novi Zelandiji. Tu se znova potrdi dejstvo, da je Lačen najboljši takrat, kadar popiše zaokrožen dogodek, v katerem je udeleženi samo nekaj ljudi.

Skupinica Črnjanov je na svojem popotovanju namreč presenetila rojaka Stanka Strmčnika, ki je že štirideset let živel tam in je imel pač kaj povedati o sebi.

Zadnji potopis ima naslov "Po stopinjah velike hribovske zgodovine". V njem se prepletajo prikazi Nepala, težkega življenja tamkajšnjih nosačev šerp in vzponi ter razgledi po himalajskih vrhovih z opisi budizma in s spoznanjem, da je zaradi teže let potovanj v takšne daljave verjetno konec in da je treba narediti bilanco.

Simpatična je ugotovitev, da je strasten gornik lahko zadovoljen in potešen tudi, če se vzpne "le" na

5550 m visoki Kala Pattar, da lahko z njega občuduje himalajske osemtisočake z Mount Everestom vred, ko mu v mladosti ni bilo dano, da bi sam plezal po njih.

Seveda tudi ta pot ne mine brez težav, vendar se zdijo majhne v primerjavi z napori šerp, ki si služijo vsakdanji kruh s prenašanjem težkih bremen. Posebno globoko pa sežejo osnovna načela budizma, ponazorjena z nekaj izreki, s srečanji z menihi pa z molilnimi zastavicami in mlinčki.

"Če si eno minuto jezen, si izgubil 60 sekund prijetnosti v svojem življenju."

Tu avtor odkrije glavne odlike budizma: sočutje do bližnjega, strpnost, notranjo umirjenost in poduhovljenost. In še:

"Če ne moreš storiti dobro, raje ne stori ničesar."

Marijan Lačen je z izdajo svoje knjige tvegala dvoje. Predvsem je od časa, ko je napisal svoje prve gorniške članke, do danes televizija tako napredovala, da nam dnevno prinaša na dom reportaže o potovanjih v najzanimivejše kraje sveta. Skoraj v vsaki vasi lahko gledamo specializirane programe, kot so npr. Discovery, National Geographic in Travel Channel. Dokumentarni barvni filmi, ki jih prikazujejo, so seveda mnogo bolj privlačni kot še tako dobro napisani članki. Poleg tega pa imamo Slovenci obsežno in kakovostno planinsko in potopisno

V črtici Prvič v steni je Marijan Lačen popisal plezanje v steni Raduhe.

(Foto: A. Č.)

književnost ter smo zato postali zelo izbirčni.

Ker sem videl precej potopisnih reportaž in prebral kar nekaj potopisov, lahko zapišem, da me je Marijan Lačen prepričal s svojo večino pisanja, z občutkom za pravo mero in s tem, da je znal svoje vzpone v gorah in potovanja nevsiljivo nadgraditi z etičnimi vrednotami.

Precej od omenjenih Lačnovih besedil je bilo prvič objavljenih v Koroškem fužinarju, zato je velika verjetnost, da je v 50 letnikih tega časopisa skrita še marsikatera podobna knjiga. Ali bodo kdaj izšle ali ne, pa je seveda odvisno od denarja.

Štirje gimnazijski pesniki – samonikli samorastniški samozavestneži

Miran Kodrin

Po drugi svetovni vojni so na novonastali guštanjski gimnaziji srednješolci v štiridesetih in petdesetih letih pod mentorstvom profesorja Ignaca Kamenika pripravljali ciklostirano glasilo Nova brazda. Zaradi enoumja in iskanja notranjega sovražnika ob noveli Osamelec dijaka Marjana Kolarja je bila publikacija nasilno utišana.

V tem času je v Mežiški dolini izhajalo še več srednješolskih časopisov: Mladost pod Uršljo goro, Odmevi izpod Pece, Brstje, Žarek, Misli mladih.

Dolgoletno tradicijo pa ima almanah ravenških maturantov Vresje. V prvih letih izhajanja so bili mentorji profesorji Tone Sušnik in Janez ter Vera Mrdavšič, kasneje pa so se jim pridružili mlajši kolegi: Silva Sešel, Maja Senica-Plejnsček, Irena Oder, Marjana Žaže, Terezija Jamnik, Mira Razdevšek in Miran Kodrin. Med številnimi mladimi pesniškimi navdušenci so v Vresju svoje stvaritve objavljali tudi pozneje uveljavljeni pesniki in pesnice: Herman Vogel, Marjan Pungartnik, Milan Osrajnik, Mihaela Mravljak, Ksenija Zmagaj, Aleksandra Stermec, Barbara Simonitti in Saša Fužir.

Četverica četrtošolcev Stanislav Kac (1960), Gvido Jančar (1967), Primož Karnar (1982) in Gašper Bivšek (1984) so pesniški krst doživeli z izdajo prvencev kot priloge Vresja. Prvi leta 1978 z zbirko Epilog, drugi 1985. s knjižico Veter spoznanj, tretji leta 2001 s knjigo V preveliki votlini za dva in četrta 2003. s svežim šopkom pesmi Vrtnica na dlani.

Stanislav Kac je kot maturant doživel kar trojni pesniški triumf. Njegovo poezijo je opazil celjski gimnazijec Vinko Möderndorfer in jo uvrstil v izbor srednješolske lirike 1977/78 z naslovom Pokušina ter mlademu Korošču omogočil ponatis prvenca z dodatkom Epilog in misli brez naslova.

Kacev enobesedni naslov izraža zaključek v pomenu sodb, Jančarjeva genitivna metafora pa prepleta brezskrbno idealno mladostno iluzornost in grozeče temno realnost osemdesetih let 20. stoletja, Karnarjeva besedna zveza ponazarja ljubezensko in bivanjsko stisko, Bivškova naslovna prisposoba pa ponuja razpotje odprtih možnosti.

Ključna metafora v Epilogu je ogledalo in odseva osrednje teme – mladost, ljubezen in smrt; v Vetru spoznanj je to lirski »mrtvaški ples« s polno kosovelovskih slutenj, prividov, katastrof, odstranitvev, pokolov in odrešitev; v Preveliki votlini za dva je v središču srce – vozlišče ljubezni, intuicije, prijateljstva, pehanja in nehanja; v Vrtnici na dlani je glavna pesmi namenjena naravi, ki dovtetnejšega bralca kar posrkajo vase, da ga zamika lovljenje »prvih sončnih žarkov«, zaskelijo ga »konice prstov, drseče po hrapavih deblih dreves«, najraje bi se pridružil pesnikovemu željnemu čakanju »na prijetni, topli polici«, »prisluhnil zvokom narave«, začutil drget »mravljinčne kisline«, okusil »cipresine iglice«; »pil čebelji med in srkal sladke, omamne cvetove« ter skupaj s krtom »pihnili v ogenj«. Bralec tudi zavida parku – nemi priči mnogih zblizanj in razhajanj, razmišlja o pehanju in nehanju ljudi na domači zemlji in se kar sam povabi na razkošno počivališče k razgibanemu žitju in užitju.

V Kacevem ljubezenskem hrepenenju je razplet zanj neugoden. Lirski subjekt zato beži, blodi, tava, »gazi kot izgnanec iz raja«, vendar ne obupuje, možato prenaša poraze, pogumno se sooča s samoto in najde pravo, svojo pot.

Tudi Karnarjev lirski subjekt v erotičnih hotenjih potegne krajši konec. Hiteči iskatelj sreče sebe poimenuje »iztisnjeni mozolj sreče«, »linčan koruzni storž«, »s kombinežo fantazije« samoočiščevalno samoobvladuje »srčne sapice« svojih čustev v »medenem kotlu ljubezni« in v »klobčiču ognjenih sanj« ter poskuša »umiriti vroče srce«.

Bivškov plahi sanjajoč prihajalec pa je zaljubljeni nečakanec, krotilec »polževe vroče krvi«, nadobudni kitarist »polomljenih prstov«, obupani netilec kresa, nemirni zaspanec, sramežljivi smejalet, slasten poljubova(n)lec, ožgani srčevlec, iskalec šivanke v srcu, kričač otožnosti, objemova(n)lec »mamljivih oblin«, »strasten ljubimec« in »veneča roža skušnjave«.

Oton Župančič je zapisal, da mora imeti pesnik bolečino, samoto in pogum.

Stanislav, Gvido, Primož in Gašper imajo vse troje: bolečino neizživete ljubezni, samoto samoiskateljskega samoopazovanja in pogum samoniklega samorastniškega samozavestneža.

Stanislav Kac

STOPINJE

I.
Bežim ...
in za sabo puščam
sled ...
... sled stopinj sanjavih ...
ki vdrte so
v megli
globoko
v megli ...
v kateri blodil sem ...
kot mrtvec v puščavi ...

NADI

LJUBEZEN

Stal sem ob zidu,
na tej strani ...
Bila si na drugi strani
in jaz sem te gledal ...

Grešil sem,
ker sem te gledal skozi
zid ...

Grešil sem,
ker sem gledal tvoje
razčesane
lase ...

Grešil sem,
ker je bila tema
in v zidu ni bilo okna,
da bi te videl ...

Gvido Jančar

Lažem ti
rdeča luč,
lažem.

Stopi v rumeno luč
in se pripravi.
Če boš šel v zeleno,
boš zgorel.
Če boš prišel k meni,

boš umrl.
Če boš ostal v rumeni,
živel strašno boš življenje.

Odločil sem se.
Živel bom v rumeni.
Rajši negotovo življenje
kot hitro smrt.

Primož Karnar

LE LONČEK

Lonček. Ti
preprosti lonček!
Le lonček,
poln medu,
ki se cedi tjavendan.
Le lonček,
brez kančka strahu v
sibirskem mrazu tam
na sredi piska mojega srca.
Le lonček,
prenapolnjen z brezupno
metafiziko te boleznii, ki
razžira mojo srčiko telesa,
razžira moje lastno srce,
razžira vse in
razžira tudi
samo sebe.

Gašper Bivšek

OKENSKA POLICA

Rahel, hladen veter
boža me po golem hrbtu
in dež pada na streho,
ko sedim na svoji
prijetni, topli okenski polici.

Dež lije iz oblakov.
Poln sem želja,
ko sedim na svoji
prijetni, topli okenski polici.

Rad bi bil z luno,
objet v njenem naročju.
Sedela bi na najini
prijetni, topli okenski polici.

Sam, temačnega pogleda,
s prehlajenim hrptom,
čakam na edini
prijetni, topli okenski polici.

NAUČI ME IGRATI KITARO

Ti igraš na strune
moje kitare,
jaz se nikoli
nisem naučil akordov.

Tvoji akordi
zvenijo najlepše.
Moji gibi s kitaro
so kot gibi
delavca s krampom.

Tvoji prsti
najlepše drsijo po kitari.
Moji prsti
so polomljeni,
ker so strune tvoje kitare
iz svetlikajočega se titana.

ZGODBA NA DNU PRVEGA KOZARCA

Z enim kozarcem
ti pokažem, kaj je minljivost.

S petim kozarcem
ti povem, kaj so sanje.

Z desetim kozarcem
ti pokažem pot v večnost.

Z dvajsetim kozarcem
pogasim svoje življenje.

To ni naraščajoče
zaporedje,
to je presekana krivulja
človeškega življenja.

DVAJSET LET S "FRAJTONAR'CO"

Ob jubileju ravenskih harmonikarjev

Miroslav Osojnik

Leta 1982 je bil kot sekcija takrat zelo dejavnega Kulturno-umetniškega društva Prežihov Voranc ustanovljen tudi harmonikarski orkester. Ustanovitev te, danes zelo priljubljene, skupine je tekla naglo in spontano, zato v društvenem arhivu niti ni bilo mogoče najti kake zelo bogate dokumentacije o začetkih harmonikarske dejavnosti.

Iz osebnih zapisov Mirka Angelija pa smo že ob desetletnici naših harmonikarjev lahko pridobili nekaj pomembnih podatkov in dejstev: Ko je bil Mirko

so ugotovitve raziskave vodile na ravensko nižjo glasbeno šolo, kjer mu je prijazno prisluhnil takratni ravnatelj šole profesor Lojze Lipovnik. Po premisleku mu je predlagal, da Alojz Rebernik, ki je poučeval ta inštrument, lahko prevzame mentorstvo, orkester pa naj skušajo sestaviti iz glasbenikov, ki že obvladajo igranje na prostotonsko oziroma diatonično harmoniko.

Prvi harmonikarji so se zbrali na svoji prvi vaji že 27. oktobra 1982 v kulturnem domu na ravenski

**Prvi
nastop
harmonikarskega
orkestra
18. 11. 1982**

(Obe
fotografiji
sta iz
arhiva
orkestra.)

Angeli še kulturni animator v ravenski železarni, je izvedel obsežno raziskavo o kulturnih nagnjenjih in željah ravenskih železarjev. Izkazalo se je, da pogrešajo harmonikarsko skupino, ki je v petdesetih letih, ko jo je vodil Franc Metelko, živahno bogatila kulturni utrip kraja in popestrila marsikatero kulturno prireditve v kraju in Mežiški dolini. V začetku šestdesetih let se je ta simpatična sekcija, ki je sicer igrala na klavirske harmonike, umaknila iz kulturnega življenja kraja, za njo pa je na tem področju kulturne dejavnosti zazijala velika praznina. Gospoda Angelija

Gledališki poti. To so bili: mentor Alojz Rebernik in harmonikarji Edo Pečoler, Franc Šmid, Vinko Šuler, Tone Mravljak in Alojz Štruc. Na tej vaji si še niso upali pomisliti na harmonikarsko skupino s stalno zasedbo. Osnovni namen prvega takega druženja je bil zgolj ta, da bi na prireditvi »Da bi se bolje poznali« našim železarjem predstavili tudi to zvrst kulturne dejavnosti. Na prvi vaji so torej "frajtonarji" pregledali in preigrali tiste stvari, ki so jih že poznali in zato dokaj dobro obvladali. Naslednji mesec so se 3. novembra že bolj številni zbrali na svoji drugi vaji.

Pridružili so se jim še Jože Čekon, Andrej Hercog in Vili Podhraški. Tedaj so sklenili, da se bodo pripravili na svoj prvi javni nastop. Zadeva je stekla brez večjih težav in nevšečnosti, saj so že 18. novembra 1982 v ravenskem kulturnem domu zaigrali na svojem prvem nastopu. To je bil hkrati tudi že njihov prvi celovečerni koncert z naslovom "Okrogle viže", ki ga je vodil in povezoval Mitja Šipek. Že njihov prvi nastop je uspel in bil tako odmeven, da je harmonikarski orkester hitro postal eno glavnih gibal kulturnega utripa v kraju in dolini. Naši "fraitonarji" so se dokončno odločili, da bodo samostojna sekcija pri KUD Prežihov Voranc, kjer bodo načrtno ter sistematično gojili in ohranjali igranje na prostotonsko harmoniko. V svojih programih se bodo vedno trudili ohranjati ljudsko izročilo naših prednikov – ljudskih godcev in muzikantov, ki je pomembna prvina slovenske kulturne zgodovine.

Večino programa, ki so ga harmonikarji predstavljali v teh dvajsetih letih, torej sestavljajo slovenske narodne pesmi in viže, ki so se nezapisane ohranjale in širile iz roda v rod. Njihov železni repertoar pa so vseskozi bile tudi revolucionarne pesmi. Velika večina teh pesmi je že kdaj ponarodela in veliko ljudi več ne ve, da so med njimi tudi španske in ruske melodije, ki so jim prirejevalci dodali besedilo s slovenskim narodnim ali partizanskim motivom. Slovenski motiv je takoj osvojil srca poslušalcev, fantov in deklet po kmečkih vaseh in domačijah, zato so jih radi poslušali, potem pa tudi sami zapeli ali zažvižgali. Sčasoma so torej ponarodele, postale so slovenske ljudske pesmi, neločljivi del življenja in dela naših ljudi, torej tudi naše ljudsko izročilo in zgodovina!

Harmonikarski orkester je ob vztrajnem delu kalil svoje znanje in hitro zorel. V prvih desetih letih se je nabralo nešteto nastopov. Na Ravnah in v celi dolini si v tem obdobju skoraj nismo mogli predstavljati kulturnih prireditev, proslav in drugih podobnih dogodkov brez harmonikarjev, saj so bile njihove viže sestavni del kulturnega žitja krajanov in specifični utrip dejavnosti domačega kulturnega društva. Muzikanti so z veseljem sodelovali na »majhnih« in »velikih« prireditvah. Nekaj let so muzicirali na spominskem pohodu Domnove čete na Komelj, kjer so se srečevali koroški partizani. Standardno so s svojim nastopom popestrili Koroški smučarski maraton, ki je vsako leto štartal v Kotljah. Bili so tudi na večini prireditev, na predtekmovanjih, tekmovanjih in finalnih tekmovanjih, za "Zlato harmoniko Ljubečane". Na finalnih prireditvah v Ljubečni so kar nekajkrat sodelovali z demonstracijskimi nastopi, kjer so prikazali kolektivno igranje na diatonično harmoniko.

Velik uspeh so dosegli na mednarodnem tekmovanju v Italiji, kjer so na prireditvi Premium Sauris (Pokal Saurisa) presegli skoraj vse najdrznejše upe in želje. Lenart Cigler, član orkestra, je na tem tekmovanju osvojil zlati pokal za najzahtevnejšo prvino igranja na ta star ljudski instrument. Pokal je osvojil za svojo virtuoznost igranja.

V teh letih so harmonikarji popestrili tudi veliko turističnih prireditev v koroški krajini. Vabili so jih na prireditev »Odprta vrata Slovenj Gradca«, nekajkrat pa so sodelovali tudi na "Kmečki ohceti" v Dravogradu. Še več je bilo nastopov in druženj ob prvomajskih srečanjih ravenskih železarjev ob Ivarčkem jezeru. Igrali so tudi našim ženam ob njihovem prazniku, popestrili so tudi skoraj vse republiške in državne praznike v naši nekdanji širši domovini. Podali so se tudi izven meja Koroške in igrali na skupščini borcev XIV. divizije v Ljubljani, ob njihovem prazniku pa so raztegnili mehove tudi primorskim ribičem v Izoli. Še več nastopov jih je čakalo takrat, ko so znane osebnosti iz političnega, gospodarskega in kulturnega življenja obiskovale Mežiško dolino. Tedaj so muzicirali na najbolj znanih turističnih kmetijah v Mežiški dolini, večinoma v turističnem Šentanelu. Največje domače priznanje so harmonikarji dobili leta 1987. Tedaj jih je bil republiški sindikat izbral, da so predstavili kulturno ustvarjalnost slovenskih železarjev na vsakoletni prireditvi, ki je bila tisto leto v nekaj kosovskih krajih. Od 24. do 29. junija 1987 so igrali slovenske ljudske in partizanske skladbe v Titovi Mitrovici in njeni bližnji okolici. Ob tej priložnosti so obiskali še pobrateno občino Varvarin in na dobro obiskanem koncertu prikazali srbskemu občinstvu bogat repertoar slovenskega ljudskega izročila. Skoraj bi lahko rekli, da je bil v tem obdobju naš harmonikarski orkester kar nekaj let ena izmed najbolj aktivnih sekcij v okviru takratne Zveze kulturnih organizacij Mežiške doline.

Taki uspehi so hitro potrdili, da tudi zaslužen domače priznanje ni daleč! Ob občinskem prazniku maja 1992 so na slavnostni seji Skupščine občine Ravne na Koroškem v kulturnem domu v Kotljah poleg občinskih nagrad podelili tudi Prežihove plakete. Harmonikarji so prejeli bronasto Prežihovo plaketo za desetletnico uspešnega nastopanja, za uveljavitev z načrtnim, s sistematičnim in z vztrajnim igranjem na diatonično harmoniko in s tem ohranjanjem izročila ljudskih godcev in muzikantov.

Naših ljudskih muzikantov prvi uspehi niso uspavali, saj so uspešno igrali še naprej. Že novembra 1992 so bili skupaj s tamburaškim orkestrom iz Gorišnice botri dekliskemu nonetu DPD Svoboda s Prevalj na njihovem krstnem koncertu. Vsi skupaj so poskrbeli za lep kulturni nedeljski popoldan na Prevaljah, ki je še dolgo odmeval v mislih poslušalcev. No, tudi ta dekliski nonet se je v teh letih že zelo uveljavil. Lani so dekleta ob svoji 10-letnici izdala prvo zgoščenko, v širšem kulturnem prostoru pa jih danes poznamo pod imenom "Karantanija".

Našim harmonikarjem so bili gotovo najbolj pri srcu nastopi na dveh festivalih v Franciji leta 1993, na 7. mednarodnem folklornem festivalu v prijaznem mestecu Bourg-Saint-Maurice v Savojskih Alpah in na 15. mednarodnem harmonikarskem spektaklu v mestu Montguyon, ki je tudi središče istoimenskega kantona

**Nastop ob 20. obletnici Harmonikarskega orkestra KD Prežihov Voranc
8. 2. 2003**

blizu Bordeauxa. Obeh festivalov so se udeležili skupaj z znanima harmonikarjema bratoma Jevšenak iz Ljubečne in s folklorno skupino "Janko Živko" iz Poljčan. V Franciji je celotna slovenska ekipa živila, delala in se počutila kot ena sama velika družina, zato ni čudno, da so naši "frajtonarji" ohranili na to utrudljivo štirinajstdnevno turnejo tako lepe spomine. V Franciji so tedaj Slovenijo predstavljali tile naši harmonikarji: Lojze Rebernik, Jurij Breznik, Lenart Cigler, Adi Cigler, Andrej Hercog, Mihael Jamer, Peter Jamer, Bogdan Jehart, Edo Pečoler, Vili Podhraški, Alojz Štruc in Vinko Šuler.

Ravenski "frajtonarji" so ponosni tudi na to, da imajo pristne stike s hrvaškimi glasbeniki. V letu 2001 so bili skupaj s pevkami "Karantanije" na koncertu v Hrženici, v istem letu pa še na srečanju tamburašev in harmonikarjev v Ludbregu pri Varaždinu. Aprila 2002 so jih povabili na odmevno prireditev »Pomlad v Popovači« v istoimenskem hrvaškem mestecu. Prav tako v aprilu so nastopili tudi na otvoritvi odmevne razstave Koroškega muzeja »Živeti z mestom« ob 50-letnici mesta Ravne na ravanskem gradu. Ob številnih drugih nastopih so leto 2002 sklenili z nastopom na 7. srečanju diatonikov v Dravogradu.

Svojo 20-letnico so harmonikarji proslavili kar na osrednji prireditvi ob slovenskem kulturnem prazniku, ki je bila 7. februarja letos v ravanskem kulturnem domu. Na

prireditvi so jim tudi tokrat pomagali muzicirati tamburaši iz Gorišnice, s katerimi se družijo že celih deset let. Ob županovih čestitkah njim in njihovem dolgoletnemu umetniškemu vodji Lojzetu Reberniku so prejeli tudi priznanja, Vorančeve spominke in Gallusove značke.

Ob kulturnem prazniku so nas razveseljevali tile harmonikarji: Simon Čebulc, Slavko Grabner, Andrej Hercog, Mihael Jamer, Peter Jamer, David Kajzer, Niko Kranjc, Beno Ladinek, Edo Pečoler, Ivan Plazovnik, Vili Podhraški, Tomaž Štahr in Alojz Štruc.

Ob dvajsetletnem jubileju našim harmonikarjem iskreno čestitamo in jim želimo, da bi še dolga leta po svojih najboljših močeh nadaljevali lepo kulturno izročilo in tako vztrajali pri domiselno začrtani programski usmeritvi, ki jih je odlikovala do sedaj. Tako bo tudi njihov naslednji okrogli jubilej zaokrožen še bolj bogato, na tak način pa bo obdržal tudi vso pristnost, zaradi katere jih izredno cenimo in zato radi poslušamo.

RAVENSKI PIHALNI ORKESTER USPEŠEN V ITALIJI

Alojz Buhvald

(Foto: Miran Krajnc)

V italijanskem mestu Gulianova na obali Jadranskega morja je v aprilu (20.–23. 4. 2003) potekal velik mednarodni festival pihalnih orkestrrov, na katerem je sodeloval tudi Pihalni orkester železarjev Ravne.

Na festivalu se je zbrala pestra družina iz celotne Evrope. Tako so poleg slovenskega orkestra nastopili še orkester Alpini di Borbona iz Italije, Gislaved Drum & Drill Corps iz Švedske, orkester Deta Olympia iz Poljske, orkester z mažoretkami Most iz Češke, orkester dudarjev Nova fronteira & Cartelle iz Španije in Talsi Brass band iz Estonije. Predstavili so se orkestri različnih zasedb: od klasičnega velikega harmoničnega orkestra, pihalnega orkestra z mažoretkami, tolkalnega orkestra do orkestra dudarjev.

Festival je potekal štiri dni po celotnem mestu Gulianova. V ta namen organizatorji okrasijo mesto, pripravijo velik oder na glavnem trgu in tako ustvarijo dobro vzdušje, ki še dodatno prispeva k lepoti festivala. Veliko pozornosti posvetijo tudi promociji festivala, saj pripravijo kakovosten propagandni material, večino nastopov snema televizija, na festival povabijo znane osebnosti iz kulturnega in tudi političnega življenja. S tem postane festival zanimiv za obiskovalce, nastopajoče in tudi sponzorje. Hkrati pa je to najboljša promocija mesta in ta festival predstavlja uvod v turistično sezono mesta Gulianova.

Orkestri so v štirih dneh opravili več nastopov na različnih lokacijah. Tako je Pihalni orkester železarjev

Ravne odigral celovečerni samostojni koncert v centru mesta in s svojo glasbo navdušil številno občinstvo, saj tudi v italijanskih mestih le redko gostujejo tako kvalitetni orkestri. Osrednja prireditev festivala je bilo tekmovanje v paradnem programu. Tekmovanje poteka po mestnih ulicah z zaključkom na glavni tribuni. Med parado morajo orkestri izvesti program po lastni izbiri in izkoristiti svoje prednosti ter prepričati komisijo, da so boljši od drugih. Pihalni orkester železarjev Ravne je prikazal tisto, v čemer je najboljši; to je kvaliteten zvok ob igranju predvsem slovenske glasbe in veličasten pogled na skladno korakanje velikega orkestra. S svojim nastopom je prepričal tako komisijo kot tudi publiko in dosegel absolutno prvo mesto na festivalu. Tako je orkester, poleg velikega pokala organizatorja, prejel tudi pokal predsednika Italije Carla Chiampija, ki je bil pokrovitelj tega festivala.

Pihalni orkester železarjev Ravne je v svojo zbirko vknjižil še eno pomembno lovoriko. Poleg uspehov, ki jih v zadnjih letih dosega na tekmovanjih v koncertnem programu, je svojo kakovost dokazal tudi v paradnem programu. To je velika referenca za orkester in zaradi tega ponudbe za nastope v tujini kar dežujejo. Orkester na takšnih nastopih deluje kot velik promotor kraja, regije in države in prispeva svoj delež k prepoznavnosti Slovenije v svetu.

Srečanje članov in članic ADK – Univerze za tretje življenjsko obdobje

Polona Poberžnik

V sredo, 30. januarja 2003, je bilo pri Brančurniku na Prevaljah prvo srečanje članov in članic ter mentorjev in mentoric Andragoškega društva Koroške – Univerze za tretje življenjsko obdobje.

Namen srečanja je bil predstaviti dosežke posameznih študijskih skupin, ki so v prvih dveh letih obstoja pričele delovati pod okriljem Univerze na Ravnah, Prevaljah in v Mežici, in na ta način udeležencem in udeleženkam študijskih aktivnosti ponuditi priložnost, da se med seboj (še) bolje spoznajo in morebiti navdušijo drug drugega za dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo v posameznih skupinah.

Univerza si je zadala za cilj vključiti starejše v družbeno dogajanje (preprečiti njihovo socialno izključenost) in omogočiti njihov nadaljnji razvoj ter izkoriščanje znanj, ki jih imajo. Predsednica Andragoškega društva Koroške (ADK) Ana Pavše se zaveda, da **"tovrstno vlaganje v starejše prispeva k lokalnemu razvoju, vedno večji skupini starejših pa omogoči, da po upokojitvi ne ostane priklenjena na dom, ampak nadaljuje z aktivnim življenjem v lokalni skupnosti"**.

Da ljudje v "poznejših letih" v Mežiški dolini tovrstne možnosti preživljanja prostega časa potrebujejo, dokazuje močan porast članstva v ADK v zadnjem letu, skladno z razširjanjem glasu o obstoju Univerze, in dejstvo, da so v prvi polovici študijskega leta 2002/03. zaživele kar štiri študijske skupine, v drugi polovici (od februarja dalje) pa še ena (računalniško opismenjevanje starejših). Društvo tako zdaj šteje že preko šestdeset ljudi in po besedah Ane Pavše lahko pričakujemo, da se bosta članstvo in število dejavnosti še povečevala.

Pri Brančurniku se je zbralo okoli štirideset članov in članic ADK in vseh pet mentorjev in mentoric, ki so do zdaj vodili študijske dejavnosti v okviru Univerze.

V uradnem delu večera so najprej prisluhnili kulturnemu programu: poeziji in prozi članov Kulturnega društva koroških literatov Mežiške doline Anke Plevnik, Miha Lotriča in Ivanke Komprij ter melodijam, ki jih je na citre odigral upokojeni prof. Stanko Lodrant. Slednji je poskrbel za dobro voljo, ko je izjavil: **"Povabili so me, da bi nekaj odigral ljudem v tretjem življenjskem obdobju, zdaj pa vidim same mladenke naokoli."**

Večina, več kot polovica članov in članic, namreč sodi v starostno skupino med 56 in 65 let, dobro zastopani pa sta tudi kategoriji od 46 do 55 in od 66 do 75 let. To so skupine, ki s svojo vitalnostjo dokazujejo, da leta, ko se ljudje približujejo koncu aktivne življenjske dobe, zaznamovane s službo in z družino, in leta takoj po upokojitvi, ko ta navezanost oslabi, ne pomenijo nujno izgube vsakršne aktivnosti, vpetosti v družbeno dogajanje in angažiranosti, kar pogosto povezujemo s starostjo. Nasprotno: redno, institucionalizirano ukvarjanje z aktivnostmi, za katere prej morda ni bilo časa ali poguma, daje ljudem občutek zadovoljstva, starost v stereotipizirani podobi odvisnosti, izoliranosti in osamljenosti pa odganja stran.

To je bilo razvidno tudi iz predstavitev aktivnosti udeležencev študijskih aktivnosti na srečanju pri Brančurniku.

Študijske skupine se predstavijo

Svoje mojstrstvo so predstavili udeleženci in udeleženke **skupine oblikovanja gline in likovne skupine** z izdelki v tehnikah, ki so se jih naučili v začetnih študijskih skupinah.

Avgusta Dokl, animatorka študijske skupine oblikovanja gline, ki je ob torkih popoldne pod vodstvom **Igorja Bahorja** (tudi mentorja študijskega krožka lončarstva Univerze za tretje življenjsko obdobje Velenje) in **Helene Brumen** potekala v

Mežici, je poudarila zlasti pomen druženja, ki ga ima srečevanje v okviru skupine za udeležence. Poleg tega glina sprošča in spodbuja ustvarjalnost, kar je dodaten vir zadovoljstva za oblikovalke.

Nekaj podobnega velja tudi za člane in članice likovne skupine. Skrivnosti likovne umetnosti so ob sredah popoldne spoznavali s pomočjo mentorja, likovnega pedagoga **Stojana Brezočnika** na Osnovni šoli Prežihovega Voranca na Ravnah. S pomočjo osvojenega teoretičnega znanja je v tridesetih urah nastala kopica del, ki so jih spomladi razstavili v Razstavišču Uršnik na Ravnah na Koroškem. Da so delo uspešno zastavili, dokazuje želja skupine, ki jo je izrazila animatorka skupine **Helena Brumen**, da bi z učenjem nadaljevali v nadaljevalni stopnji.

Skupina nemškega jezika je edina, ki je delovala že drugo leto zapored. Vodila jo je **mag. Erna Kožar** v prostorih Občine Prevalje, v nemščini pa je o njej spregovorila predstavnica skupine **Rozalija Vogel**. Svoje znanje so z odigranim telefonskim pogovorom in s prebiranjem sestavkov, ki so jih napisale, izkazale tudi druge članice skupine. Čeprav ni enostavno, je lahko učenje tujega jezika tudi v tretjem življenjskem obdobju izziv, ki obrodi dobre rezultate, bi lahko strnili.

Kot izziv lahko razumemo tudi delovanje **novinarsko-diskusijske skupine**. Njene članice – šest jih je bilo – so opisale, kako jim je novinarstvo, novinarske žanre in probleme, s katerimi se novinarji soočajo, skupaj z gosti približala mentorica **mag. Petra Lesjak-Tušek**, novinarka Radia Slovenija. Na medijski svet od zdaj gledajo drugače, bolj kritično, so zadržile.

Po večerji je sledil družabni del večera, kjer so se udeleženci skozi igro dodatno spoznavali med seboj, si izmenjevali izkušnje in se zabavali.

Srečanje je pokazalo, da so možnosti druženja v okviru Univerze pomembna priložnost za ohranjanje javnega družabnega življenja Korošcev, ponos udeležencev ob doseženih učnih rezultatih pa je poplačal trud, vztrajnost in pogum, ki ga od marsikoga zahteva tovrstna angažiranost.

Pod spretnimi prsti članic skupine, ki je oblikovala glino, so nastajali zanimivi izdelki.

(Foto: Ana Pavše)

TRETJE REGIJSKO SREČANJE

Tudi osnovnošolci raziskujejo

Veronika Kotnik in Vera Vušnik

Fotografije: Fotostudio Ocepek

Na OŠ Prežihovega Voranca na Ravnah sta se v četrtek, 24. aprila 2003, popoldne odvijala že tretje regijsko srečanje in predstavitev nalog mladih raziskovalcev osnovnošolcev Koroške.

Na razpis, ki ga je šola kot NOSILKA GIBANJA MLADIH RAZISKOVALCEV OSNOVNOŠOLCEV KOROŠKE že v oktobru poslala na vse osnovne šole na Koroškem, se je prijavilo sedem šol s 26 nalogami.

Izdelati raziskovalno nalogo ni kar tako. Potrebuješ dobro idejo, veliko dobre volje in časa ter seveda dobrega mentorja, ki te z veliko potrpljenja vodi skozi drobne skrivnosti raziskovalnega dela.

Dokončno je uspelo **16 nalog izdelati 31 učencem. Sodelovali so učenci iz šestih osnovnih šol Koroške in iz OŠ Prebold.**

Naloge mladih raziskovalcev so ocenjevali učitelji in profesorji iz OŠ Prežihovega Voranca in Gimnazije Ravne na Koroškem ter zunanji sodelavec.

Vsaka naloga je bila ocenjena trikrat: prebrala sta jo neodvisna ocenjevalca – strokovnjaka za določeno področje, tretjo oceno pa so mladi raziskovalci dobili za javno predstavitev naloge. Predstavitve nalog so člane komisije prijetno presenetile, kajti mladi raziskovalci so svoje ugotovitve brez treme in zanimivo predstavili. Ne vedo še vsega, a že presenetljivo veliko. Sposobni so bili priti do rezultatov, ki so uporabni, kar je najboljši dokaz koristnosti teh srečanj. Skupek vseh treh ocen je dal končno oceno.

Vse naloge so bile zanimive, aktualne, ocene so dobre.

Pa poglejmo, kaj so raziskovali. Mladi raziskovalci so takole opisali svoje delo v povzetkih za bilten, ki smo ga izdali na dan zagovorov.

POVZETKI NALOG

1. PODROČJE: BIOLOGIJA IN EKOLOGIJA Z VARSTVOM OKOLJA

Kukavičevke – njihova ogroženost v osrednji Mislinjski dolini

Avtorice: Anja Gaber, Tina Jeromel in Nina Pogorevc

Mentorica: Cvetka Lavre

Šola: OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu

Travnik je življenjski prostor. Je združba rastlin in živali. Človek ga izkorišča kot vir pridobivanja hrane za živali. S tem ustvarja odnos do vseh živih bitij in do narave. Zato smo se učenke ekološkega krožka v letih 2000 do 2002 odločile, da bomo sodelovale v raziskavi in popisu rastline kukavica – ORCHIS, ki je bila imenovana za rastlino leta 2001.

S tem raziskovalnim delom smo želele ugotoviti, v kolikšni meri je kukavičevka ogrožena na okoliških travnikih v osrednjem delu Mislinjske doline. Proučevale smo njeno številčnost na štirih rastiščih v letih 2000 do 2002, opravile smo analizo tal in primerjale rastišča po legi, pestrosti rastlinskih vrst in posegih kmetov na teh rastiščih. Ugotovile smo, da vsi posegi kmetov za izboljšanje kakovosti tal zmanjšujejo biotsko raznovrstnost in številčnost posameznih rastlin kukavičevk na teh rastiščih. Rastišči Razborca in Šmartno, ki imata največjo vsebnost dušika v tleh, sta za kukavičevke najmanj primerni. Te rastline so tu že ogrožene.

Z rezultati našega dela smo seznanile kmete, lastnike travnikov in jih poskušale ozavestiti, da pomagajo ohraniti to rastlino tudi v osrednji Mislinjski dolini.

Onesnaženost ozračja na Prevaljah v kurilni sezoni 2001/2002

Avtorica: Kaja Kos

Mentorica: Dragica Brložnik

Zunanji mentor: Jožko Kert

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

Če hočemo odpraviti onesnaževanje zraka ali ga zmanjšati, moramo poznati njegove vire. Spoznala sem jih ter ugotovila, kako so v Mežiški dolini do sedaj zmanjšali onesnaževanje in kaj bi lahko za to storili v mojem domačem kraju – na Prevaljah.

Kaja Kos med predstavitvijo raziskave o onesnaženosti ozračja na Prevaljah v prejšnji kurilni sezoni

Težko se je upreti prometu, ker se število motornih vozil iz leta v leto povečuje. Industrija, ki je največji in najpogostejši onesnaževalec, se je opremila s čistilnimi napravami. Tudi področje komunalne energetike je veliko prispevalo k izboljšanju ozračja. Prevalje so nekaj posebnega, saj so največji onesnaževalci zraka emisije iz individualnih kurišč. Po začetni plinifikaciji (1983–1984) se je stanje onesnaženosti zraka na Prevaljah tudi zato kvalitativno spremenilo. Tudi emisije žerjavske topilnice svinca in cinka, ki so bremenile zrak cele Mežiške doline, so bile v preteklih letih odpravljene. Rudnik s topilnico so zaprli.

Sosednje Ravne izmed okoliških krajev najbolj vplivajo na Prevalje. Nanje vplivajo podjetja, nastala

iz bivše Železarne Ravne. Izpuščajo namreč obremenjujoče emisije. Kljub virom, ki se jim ne moremo ogniti (prenos emisij na daljave), sklepam, da bi k zmanjšanju onesnaževanja zraka na Prevaljah lahko mnogo pripomogli prebivalci sami z uporabo ekološko neoporečnih goriv (zemeljski plin in lahko kurilno olje).

Mislila sem, da je zrak nad mojim krajem bolj onesnažen, saj so to kazali rezultati merjenja iz prejšnjih let. A se je po meritvah, ki sem jih izvajala sama ob izteku kurilne sezone 2001/2002, izkazalo, da situacija ni kritična. Prevalje ne presegajo dovoljenih maksimalnih vrednosti Uredbe o mejnih vrednostih koncentracij dima in kislih snovi v zraku.

Kot se je stanje po začetku plinifikacije obrnilo na bolje, tako se lahko tudi poslabša. Z različnimi ukrepi (tudi z obvoznico) moramo še naprej ohranjati tako dobre razmere, če jih že ne moremo še izboljšati.

Ne samo učenje, ampak tudi zdravo življenje

Avtorica: Anita Rihter

Mentorica: Irena Jelenko

Šola: OŠ Brezno Podvelka, podružnica Kapla

Z raziskovalno nalogo sem želela preučiti vpliv različnih dejavnikov na kvaliteto življenja učencev predmetne stopnje matične šole Brezno v primerjavi s podružnično šolo Kapla na Kozjaku.

Z anketo, ki sem jo pripravila sama, sem ugotavljala količino dnevno zaužite vode, število in sestavo dnevnih obrokov in čas ter vrsto športnih aktivnosti.

Analiza rezultatov je pokazala, da učenci spijejo premalo tekočine, se dovolj gibajo, imajo dobre prehranjevalne navade, a več kot polovica jih ima prenek indeks telesne mase (ITM).

Na podlagi dobljenih rezultatov lahko sklepam, da ni bistvenih razlik v kvaliteti življenja učencev predmetne stopnje na matični in podružnični šoli.

2. PODROČJE: ETNOLOGIJA

Ime mi je ...

Avtorici: Janja Piko in Tatjana Piko

Mentorica: Iva Potočnik

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

V raziskovalni nalogi sva analizirali imena in priimke 650 učencev OŠ Franja Goloba Prevalje v šolskem letu 2002/2003. Ugotovili sva, da je

najpogostejše moško ime Nejc (21), žensko pa si delita Tjaša in Anja (14). Ti dve ženski imeni sta bili v Sloveniji v zadnjih tridesetih letih v porastu. Tudi naša imena izvirajo iz nemščine (Jera, Žiga), grščine (Barbara, Andrej), latinščine (Anton, Tina), hebrejščine (Sara, Matija), stare slovanščine (Vesna, Črt). Največ jih je latinskega izvora (68).

Večina naših priimkov je, kot večina slovenskih, nastala iz imen, krajev bivanja, poklicev in vzdevkov. Najpogostejši priimek na šoli je Piko (9), največ se jih konča s pripono -nik (79).

Anketirali sva 195 učencev (na višji stopnji). Odgovori so potrdili, da starši svoje otroke kličejo, kot so jih krstili oziroma poimenovali ob rojstvu, da si učenci med seboj dajejo vzdevke, ki jih v večini ne motijo. Odkrili sva, da v nekaj primerih v razredu učenci kličejo sošolke po »slabšalnih« ženskih izpeljankah moških priimkov (41). Npr. učenka se piše Pori. Sošolci jo kličejo Porijka. Po izidu Pravopisa, ki tako tvorbo dovoljuje, sva v časopisju prebrali, da čutijo v Sloveniji takšna poimenovanja kot slabšalna. Na Koroškem pa so, zlasti na podeželju, že od nekdaj tako tvorili ženske pare moškimi imenom.

Ženska imena so daljša. Med 220-timi jih je 72 dvozložnih, 36 trizložnih in 12 štirizložnih. Enozložnih ni. Teh pa je med moškimi imeni 13, dvozložnih 72, trizložnih 11 in le eno štirizložno. Tri imena pa so zložena iz dveh imen.

Moška imena pa so krajša. Med 399 priimki prevladujejo dvozložni priimki, ki jih je 284, enozložnih je 20, trozložnih priimkov je 81, štirizložnih je 13, pet zlogov pa ima le en priimek. Anketa je potrdila, da so učenci s svojimi imeni zadovoljni (142), tisti, ki niso (53), bi si izbrali nadomestno ime Nina (6) in Matej (2). Izvedeli sva tudi, po kom so učenci dobili imena, da se za ime največkrat složno odločita oče in mati in da še vedno prevladujejo svetniška imena. V nalogi sva iz literature povzeli tudi različne zanimivosti v zvezi z imeni.

Miklavževanje v Šentanelu

Avtorice: Maja Pori, Brigita Volmajer in Maja Grubelnik

Mentorica: Romana Košutnik

Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

Idejo za raziskovalno nalogo smo dobile ravno v času, ko smo praznovali praznik vseh otrok, predvsem pa najmlajših – miklavževanje. Za delovne cilje smo si zastavile raziskavo naslednjih tem:

- Miklavževanje nekoč in danes
- Spreminjanje Miklavževe procesije skozi čas
- Potek Miklavževega obiska
- Darila: včasih – danes

● Spreminjanje Miklavževe vzgojne poante skozi čas

Običaj smo raziskovale v Šentanelu – lepi hribovski vasi.

3. PODROČJE: GEOGRAFIJA

Avstralija

Avtorica: Tina Basle

Mentorica: Pavlina Ribizel

Šola: OŠ Prebold

Namen moje raziskovalne naloge je bil predstaviti Avstralijo, kajti to državo sem obiskala jeseni 2001. Mislim, da lahko človek, ki obišče neko deželo, dobro prikaže njene zanimivosti. Tako potovanje pomeni tudi pridobivanje precejšnjega znanja. Ker pa me je po vrnitvi zanimalo, koliko ljudi poznajo Avstralijo, sem se odločila za anketni vprašalnik. Ugotovila sem in z nalogo tudi dokazala, da ljudje nimajo velikega znanja o tej oddaljeni deželi. V nalogi sem zajela te rezultate raziskovanja in v teoretičnem delu posredovala pridobljeno znanje.

160 let Tekstilne tovarne Prebold

Avtor: Anže Weichardt

Mentorici: Pavlina Ribizel in Marjeta

Strožič

Šola: OŠ Prebold

Tekstilna tovarna Prebold je podjetje za proizvodnjo tkanin, nogavic in konfekcije s sedežem v Preboldu.

Ena najstarejših tekstilnih tovarn na Slovenskem se je začela razvijati leta 1839. Kot predilnica in tkalnica je začela obratovati leta 1842, leta 1844 so postavili že parni stroj, prvega na Štajerskem.

V 160 letih obstoja je tovarna doživela številne spremembe. Stavbe so se modernizirale, spreminjala se je tudi proizvodna tehnologija, najbolj občutno šele v zadnjih desetletjih. V posameznih obratih proizvodnje so zamenjevali stroje, ki opravijo več faz proizvodnje hkrati, postopki pa so večinoma ostali enaki. Stroji, ki so včasih potrebovali veliko več ljudi, da so jim stregli, so danes že skoraj popolnoma avtomatizirani, tako da jih ljudje samo še nadzorujejo. Nadzor pa lahko izvaja en delavec za več strojev.

Povečalo se je število obratov proizvodnje in hkrati število zaposlenih. Leta 1971 so uvedli pletenje ženskih hlačnih nogavic.

Po letu 1991 sta se število zaposlenih in proizvodnja zmanjševala, prodaja pa se je še bolj usmerila na tuje trge. Tovarno je leta 2002 sestavljalo

13 delovnih obratov, ki so bili združeni v poslovno-proizvodni program Tkanine in pletenine.

V nalogi so v sliki in besedi predstavljeni posamezni objekti in stroji tekstilne tovarne. Slikovno je prikazana razlika v načinu proizvodnje izdelkov nekoč in danes. Kljub temu da so veliko ročnega dela zamenjali stroji, pa v nobenem izmed obratov ne gre brez natančne in vsemu prilagodljive roke delavcev.

4. PODROČJE: PSIHLOGIJA

Pred pomembno odločitvijo

Avtorice: Tjaša Oder, Maja Batič in Tea Kovše

Mentorica: Katja Koletnik

Šola: OŠ Mislinja

Naslov naloge že sam po sebi pove, da smo sklenile raziskati vzroke in seveda posledice tako pomembne odločitve, kot je izbira poklica.

Med vsemi starostnimi obdobji nas mladost najbolj očara. Pesniki, filozofi in politiki vseh časov niso nobenega življenjskega obdobja bolj slavili in obsojali.

Že Aristoteles je pred 23 stoletji jezno omenil, da so mladi nebrzdani, razdražljivi, neobvladljivi, nestalni, muhasti, da radi pretiravajo in se imenujejo za vsevedne. Seveda pa so tudi mišljenja, ki so mladosti bolj naklonjena; pesniki jo opisujejo z znamenitimi, prijaznimi besedami, stari ljudje se z obžalovanjem in občutkom izgube ozirajo k njej.

Kaj se torej skriva za starodavno privlačnostjo mladostnega obdobja? Deloma spoznanje, da nas mladi ljudje povezujejo s prihodnostjo, nam zagotavljajo nadaljevanje človeške vrste. Vendar pa se z mladostjo ukvarjamo tudi iz bolj osebnih razlogov. Mnogi se mladostnega obdobja spominjamo kot časa, ko se je naša identiteta začela kristalizirati in ko smo dosegli vrhunec svojih sposobnosti. Če smo stari in nezadovoljni, mogoče zamerimo mladim, ker kot zavirljivo brezskrbni dediči uživajo »tisto, česar sami nikoli nismo imeli«. Kakorkoli že – gledamo sebe, ogledala svojih lastnih želja, upov, strahov in zadovoljstev.

V naši nalogi smo poizkušale narediti primerjavo poklicnih odločitev nekoč in danes. Raziskale smo, kako so se mladi odločali nekoč in kaj je vplivalo na njihove odločitve. S pomočjo ankete, ki smo jo izvedle v sedmih in osmih razredih, smo ugotovile naslednje:

- učenci se lahko oprejo na starše in svetovalne delavce v šoli,

- učenci so veliko bolj samozavestni kot včasih,
- učenci se ne obremenjujejo z napačno odločitvijo glede poklica,
- veliko pozornost namenjajo prijateljstvu in dobrim odnosom.

Ko pa smo pregledovale rezultate anket, v katere smo vključile starše, babice, dedke in ostale sorodnike, smo našle na kar nekaj različnosti:

- bili so seveda bolj skromni in prepuščeni sami sebi,
- navadno so se odločali za poklic, ki je najbolj ustrezen finančni zmogljivosti njihovih staršev,
- svetovalni delavci niso imeli tako pomembne vloge kot danes,
- veliko se jih je odločilo za isti poklic, kot so ga imeli njihovi starši.

Ankete smo izvedle med 100 učenci in 30 starši. Bilo je zanimivo in hkrati poučno raziskovanje, saj smo tudi same osmošolke. Želimo, da nam ob tej POMEMBNI ODLOČITVI stojijo ob strani starši, učitelji in vsi, ki nas imajo radi. Vemo, da je pred nami pot, ki bo z njihovo pomočjo veliko lažja.

Strahovi – kako jih doživljajo in se z njimi spopadajo osnovnošolci

Avtorici: Blažka Čas in Kaja Založnik

Mentorici: Bojana Tancer in Petra

Škrlovnik

Šola: OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu

V raziskovalni nalogi ugotavlja, katere strahove doživljajo osnovnošolci in kako se z njimi spopadajo. Postavili sva štiri hipoteze in sestavili anketni vprašalnik. Anketirali sva učence od četrtega do vključno osmega razreda.

Menili sva, da so v doživljanju strahov med spoloma in različnimi starostnimi skupinami razlike, da obstajajo specifični "šolski strahovi" in da se večina strahov ne "uresniči".

Vse hipoteze so se potrdile. Izkazalo se je, da se učenke izrazito bolj bojijo neuspeha kot učenci, da se fantje v večini bojijo prihoda staršev v šolo, medtem ko se punce bolj bojijo kričanja učiteljev na učence. Ugotovili sva tudi, da je učence od četrtega do vključno sedmega razreda v življenju najbolj strah smrti, osmošolce pa je najbolj strah neuspeha v življenju. Zanimiva je ugotovitev, da se skoraj polovica anketirancev zelo boji slabe ocene, učiteljev pa se učenci večinoma ne bojijo. Velika večina učencev se je tudi strinjala s trditvijo, da se večina strahov ne uresniči, čeprav niti ni tako malo tistih, katerih strahovi se vedno ali pa skoraj vedno uresničijo.

Tema raziskovalne naloge Blažke Čas in Kaje Založnik so bili strahovi pri osnovnošolcih.

Prosti čas učencev

Avtorici: Alja Petrovič in Špela Peruš
Mentorica: Anita Goltnik Urnaut
Šola: OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

V svoji raziskovalni nalogi sva se seznanili s pojmom prosti čas in ugotovili, kaj osnovnošolci menijo o prostem času ter na kakšen način ga preživljajo.

Pripravili sva vprašalnik in z njim anketirali 79 učencev od 5. do 8. razreda OŠ Koroški jeklarji.

Najpomembnejše ugotovitve so, da mladi prosti čas pojmujejo kot čas brez šolskih obveznosti in dnevno obsega pri večini med tri in štiri ure.

Učenci v prostem času najpogosteje gledajo televizijo ali sedijo pred računalnikom, v povprečju porabijo za šolsko delo dve uri dnevno.

Število učencev, ki se ukvarjajo s športom, se s starostjo ne znižuje, kar pa velja za obiskovanje glasbene šole.

Vsi učenci so vključeni v interesne dejavnosti na šoli, le manjši del učencev pa preživlja prosti čas na organiziran način.

Učenci so z izkoriščenostjo svojega prostega časa zadovoljni in ga imajo dovolj.

5. PODROČJE: SLOVENSKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST

Bralne navade nekoč in danes

Avtorici: Anja Ramšak in Eva Škodnik
Mentorici: Petra Škrlovnik in Bojana Tancer
Šola: OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu

Pri raziskovalni nalogi naju je zanimalo, ali obstajajo razlike v odnosu do branja med preteklostjo in sedanjim časom. Postavili sva pet trditev, ki sva jih s pomočjo ankete hoteli potrditi. S pomočjo sošolcev sva anketirali v šolskem okolišu Šmartna in na OŠ Šmartno. Kot sva predvidevali, današnji osnovnošolci beremo manj leposlovja kot nekoč.

Ob prebiranju anket sva ugotovili, da obstajajo razlike tudi med spoloma. Povprečno moški berejo manj kot ženske. Razlika je tudi pri izbiri leposlovnih zvrsti. Ženske imajo raje ljubezenske romane, medtem ko moški raje posegajo po zgodovinskih romanah in kriminalkah. Večina anketirancev pa meni, da je branje leposlovja danes enako ali še bolj pomembno kot nekoč.

S pomočjo knjižničarjev pa sva izvedeli, kaj in koliko berejo ljudje, kakšno je delo knjižničarja in kakšna je danes vloga knjižnice.

Pošlješ mi, pošljem ti – SMS sporočila med prevaljskimi osnovnošolci

Avtorici: Katja Janet in Mojca Mežnar
Mentorica: Iva Potočnik
Šola: OŠ Franja Goloba Prevalje

Raziskovali sva SMS sporočila med mladimi na naši osnovni šoli. Želeli sva ugotoviti, ali pišejo SMS sporočila, kaj, kako jih pišejo in v kakšnem jeziku.

Z anketo sva si odgovorili na najina vprašanja. SMS-i so med učenci od 5. do 8. razreda najbolj priljubljena oblika sporazumevanja na daljavo. Z njimi se obveščajo, klepetajo, se izpovedujejo ... Pišejo v svojem jeziku, t. j. neknjižnem, pogovornem, v narečju in slengu. Zapišejo tudi neknjižne, nizke besede. Zapis je prilagojen zahtevam aparata, s katerim pošiljajo sporočila, zato besede krajšajo, prilagajajo, kombinirajo številke in črke. Ob tem se ne ozirajo na pravopisna pravila.

Analiza folklornega dogodka ob pravljici

Avtorici: Mateja Čuk in Tjaša Potočnik
Mentorica: Bojana Verdinek
Šola: OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

Obe raziskovalki se radi spominjava časa, ko sva skakali okoli hiše še v spodnjih hlačkah, ob večerih z veseljem poslušali dedka in babico, ki sta z navdušenjem pripovedovala o izkušnjah in prigodah svojega življenja. Danes se sicer ne spomniva vseh podrobnosti, tu in tam pa je kakšna pripoved le ostala zapisana v spominu. In ostali so vtisi. Lepi vtisi. Mirno življenje, brez kakršnih koli težav ali skrbi – tako se je vsaj nama zdelo.

Večerno poslušanje pravljič pred spanjem je čas, ko imamo vsi občutek, da je svet pravičen, da vedno zmagata dobrota in ljubezen.

Danes si mladi ne vzamemo časa, da bi poslušali ali brali folklorno slovstvo, zato ga tudi ne poznamo več dobro. Raje si vzamemo čas za gledanje televizije, igranje računalniških igranic, klepet po telefonu in deskanje po internetu – to je za mladostnika 21. stoletja prava zabava. Včasih bi bilo dobro, da bi še kakšen dan namenili branju pravljič, pripovedk, saj so nam včasih bile zelo blizu. Ob njih bi lahko podoživeli lepe trenutke otroštva, iz njih bi lahko kot starejši bralci črpali starodavno modrost. Zagotovo se nam še niso odkrile vse njihove skrivnosti in bi nam ponovno branje odkrivalo nov svet pravljič.

Na predlog mentorice sva sprejeli izziv, s katerim sva se vrnila v svet pravljič in drugih pripovedi, svet, ki je počasi že blede. S pomočjo pripovedovalke, gospe Berte Kolar, ter naših nižješolcev nama je to tudi uspelo.

Raziskovalne naloge sva se lotili z namenom, da bi koroško folklorno slovstvo postalo bližje tako nama kot vsem ostalim najstnikom. Ob obisku pripovedovalke sva slišali veliko pripovedi; razvrstili bi jih lahko na pravljič, povedke (vse so bile strašljive) in pričevanja iz življenja. Za obravnavo v

raziskovalni nalogi sva se odločili za PRAVLJICO, ki smo jo naslovili VÓDA ŽIVLEJA.

Raziskovalna naloga je osredotočena na analizo folklornega dogodka, ko se je pripovedovala omenjena pravljič. Analiza pa vključuje sodobna spoznanja slovstvene folkloristike, tako da upošteva vse tri ravni folklornega dogodka:

- analizo teksta,
- analizo teksture,
- analizo konteksta.

6. PODROČJE: SOCIOLOGIJA

Hmeljišča v spodnji Mežiški dolini

Avtorici: Lucija Lipovnik in Sanja Pipuš
Mentorja: Alojz Pristavnik in Bojana Verdinek
ŠOLA: OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

Hmelj (*Humulus lupulus*) je azijska rastlina, ki so jo poznali že pred našo ero. Je zelena trajnica iz družine konopljevok (*Cannabaceae*), je do 6 m visoka ovijalka, ki se obratno kot večina drugih ovijalk zavija v desno. Listna ploskev je deljena v tri krpe, prekrita je s trdimi dlačicami in ima grobo nazobčan rob. Rastlina je dvodomna. Ženski cvetovi so združeni v storžke. V primerjavi z drugimi poljedelskimi kulturami zavzema sorazmerno majhne površine, povsod, kjer hmelj gojijo, pa mu posvečajo veliko pozornost. Uporabljajo ga večinoma v pivovarstvu, vendar je poznan tudi kot zdravilno sredstvo za zdravljenje nespečnosti, živčnega nemira in lažjih oblik depresije.

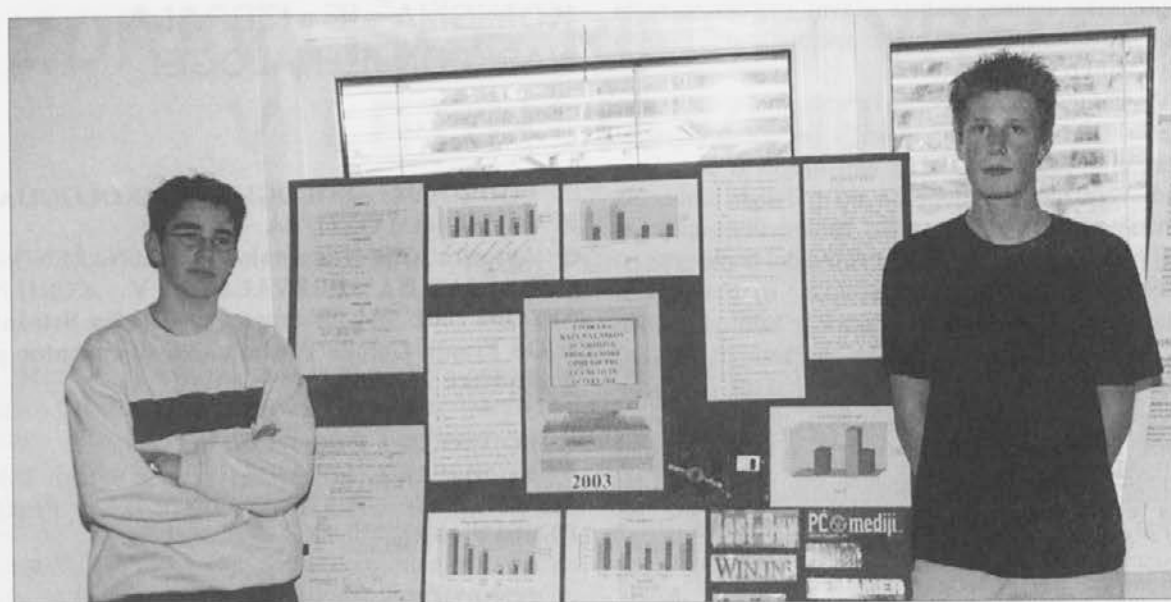
Za raziskovalno nalogo o gojitvi hmelja v spodnji Mežiški dolini, predvsem v letih 1957–1975, sva se odločili, ker je gojitev hmelja bila za te kraje in za tiste čase velika novost v nasprotju s takratno predvsem živinorejsko, poljedelsko in gozdarsko tradicijo. Kljub kratki dobi, ko so gojili hmelj, je o tem ohranjenih veliko sledi, predvsem ustnih virov.

Z raziskavo sva želeli ugotoviti: razloge za gojitev hmelja, kje so ga gojili in na čigavi posesti, kako so potekala vsa potrebna dela – predvsem obiranje in kakšen je bil zaslužek ter kdaj in zakaj so z gojitvijo prenehali.

Uporaba računalnikov in programske opreme pri učencih in učiteljih

Avtorja: Primož Gorenšek in Gregor Tjukajev
Mentor: Branko Plestenjak
Šola: OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

Sodobni svet je neizbežno povezan z uporabo računalnika in računalniške tehnike. Z raziskovalno nalogo sva hotela izvedeti, kakšno programsko opremo uporabljajo učenci in učitelji ter s kakšnimi

Primož Gorenšek in Gregor Tjukajev ob plakatu z najpomembnejšimi ugotovitvami naloge o uporabi računalnikov med učenci in učitelji.

računalniki delajo (strojna oprema). Zanimalo naju je, koliko časa prebijejo pri računalniku, za kaj ga uporabljajo in kaj o tem menijo starši.

Simona Franc in Ana Štruc sta odkrivali še "neodkrite zaklade" Strojne.

Prišla sva do ugotovitve, da učenci delajo dosti več časa z računalnikom kot nekateri učitelji. Učitelji uporabljajo računalnik največ za službeno in resno uporabo. Učenci pa poleg tega, da delajo za šolo, veliko igrajo računalniške igrice, klepetajo in brskajo po spletu. Učitelji imajo bolj zmogljive in, predvidevava, tudi novejša računalnike kot učenci, le delovnega pomnilnika imajo manj kot učenci. Razlog je verjetno v tem, da je za igranje igrice potreben zmogljivejši računalnik. Ugotovila sva, da se med uporabniki vse bolj razširja ADSL, učitelji imajo večinoma analogne povezave. Osnovne šole predvsem uporabljajo ISDN povezave.

Kljub trditvi, da učenci preveč časa prebijejo pri računalniku, ugotavljava, da to ne drži. Razveselila naju je ugotovitev, da večina učencev zna uporabljati računalnik za koristne namene (za pouk, raziskovalne, domače, seminarske naloge ...) in da so celo učitelji in svetovalci staršem pri uporabi različnih programov.

7. PODROČJE: ZGODOVINA

Neraziskana Strojna – ledinska in gorska imena ter folklorne pripovedi

**Avtorici: Simona Franc in Ana Štruc
Mentorja: Alojz Pristavnik in Bojana Verdinek**

Šola: OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

Ledinska imena so bila glavni razlog za najin obisk Strojne, a sva kmalu spoznali, da Strojna skriva veliko več ...

V nalogi sva predstavili Strojno, Strojance, posebej Blaža Mavrela, njegovo osebnost in način ustvarjanja. Dodali sva tudi eno njegovih pesmi, iz katere veje njegova ljubezen do rodne kraja. Na najini »poti« sva slišali veliko zanimivih zgodbic in nekaj jih je postalo tudi nepogrešljivi del te naloge.

»Strojna je odrezana od sveta,« so besede ene izmed prebivalcev Strojne. V resnici je Strojna majhen kraj, obkrožen z gozdovi in gorami na severu Slovenije. Njegovo ime je zavito v nekakšno »tančico« skrivnosti. Veliko je bilo špekulacij glede njegovega izvora. Ta si očitno želi ostati skrit, in to daje Strojni in njenim prebivalcem še dodaten čar. Odrežanost od sveta je bila nekaj časa osrednji problem Strojne, saj so še do nedavnega bile ceste komajda prevozne. Dobra plat tega pa je, da je Strojna ostala oaza folklornih posebnosti in je še danes polna neodkritih zakladov.

Zaradi zavedanja in vesti, ki naju je opozarjala, da mladi ljudje preveč pozabljamo na svoj izvor, sva se zavestno odločili, da bova poskusili ohraniti vsaj »piskrček« zaklada z raziskovalno nalogo.

Na Strojno sva se podali v prepričanju in upanju, da bova odkrili in ohranili nekaj folklorne dediščine. Najin cilj je bil popisati vsa ledinska imena na Strojni, jih zapisati v rabi, jih razvrstiti v sistem in poiskati njihov izvor oz. najti pripoved, ki bi govorila o nastanku ledinskega imena. Strojnski hribi in globače pa ne poznajo pripovedi o nastanku svojih ledinskih imen, ampak dajejo Strojancem drugačno snov za pripovedovanje ob mrzlih zimskih večerih.

Naloga prinaša delček folklorne dediščine naše Slovenije z namenom, da bi spoznali še en »skrit« kraj v naši Sloveniji.

SODELOVANJE NA DRŽAVNEM SREČANJU

Prijetno popoldne smo preživali vsi skupaj, vsi mladi raziskovalci in njihovi mentorji si zaslužijo pohvalo. Skoraj vsi bi si zaslužili tudi nastop na državnem srečanju, ampak pravila so pravila in držati se jih moramo.

Ivo Andrič je dejal: "Najlepša naloga je omogočiti komu razvoj, pomagati človeku pri njegovih težnjah za razvoj."

S Koroške smo lahko poslali na državno srečanje, ki je bilo 6. junija 2003 v Murski Soboti, šest nalog – po eno s posameznega področja.

KOMISIJA JE IZBRALA NASLEDNJE NALOGE:

PODROČJE: BIOLOGIJA IN EKOLOGIJA Z VARSTVOM OKOLJA

Avtorica Kaja Kos z nalogo ONESNAŽENOST OZRAČJA NA PREVALJAH V KURILNI SEZONI 2001/2002, mentorica je Dragica Brložnik iz OŠ Franja Goloba Prevalje, zunanji mentor pa Joško Kert.

PODROČJE: ETNOLOGIJA

Avtorici Janja in Tatjana Piko z nalogo IME MI JE ..., mentorica Iva Potočnik iz OŠ Franja Goloba Prevalje.

PODROČJE: PSIHOLOGIJA

Avtorici Blažka Čas in Kaja Založnik z nalogo STRAHOVI – KAKO JIH DOŽIVLJAJO IN SE Z NJIMI SPOPADAJO OSNOVNOŠOLCI, mentorici Bojana Tancer in Petra Škrlovnik iz OŠ Šmartno pri Slovenj Gradcu.

PODROČJE: SLOVENSKE JEZIK IN KNJIŽEVNOST

Avtorici Katja Janet in Mojca Mežnar z nalogo POŠLJEŠ MI, POŠLJEM TI – SMS SPOROČILA MED PREVALJSKIMI OSNOVNOŠOLCI, mentorica Iva Potočnik iz OŠ Franja Goloba Prevalje.

PODROČJE: SOCIOLOGIJA

Avtorja Primož Gorenšek in Gregor Tjukajev z nalogo UPORABA RAČUNALNIKOV IN NJIHOVE PROGRAMSKE OPREME PRI UČENCIH IN UČITELJIH, mentor Branko Plestenjak iz OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem.

PODROČJE: ZGODOVINA

Avtorici Simona Franc in Ana Štruc z nalogo NERAZISKANA STROJNA – LEDINSKA IN GORSKA IMENA TER FOLKLORNE PRIPOVEDI, mentorja Bojana Verdinek in Alojz Pristavnik iz OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem.

Vsi mladi raziskovalci in njihovi mentorji se bodo v jeseni skupaj z raziskovalci srednjih šol Koroške udeležili nagradnega izleta; lani smo bili v Tehniškem muzeju v Münchnu, leto poprej v rudniku soli v Salzburgu, letošnji cilj pa naj ostane presenečenje.

ZDRAVILIŠČE RIMSKI VRELEC V LETIH 1877–1947

Tadej Pungartnik

Mežiška dolina ima zelo lepe naravne pogoje za razvoj turizma, ki pa na žalost niso dobro izkoriščeni. Lahko rečemo, da je turizem na Koroškem šele v povojih. Na območju Mežiške doline ni mogočnih termalnih vrelecev ali velikih jezer, toda bogastvo predstavljata naravna in kulturna dediščina. Razgibana pokrajina s številnimi vrhovi, z bujnim zelenim rastjem, etnografske značilnosti in kulinarčne dobrote, ki jih pripravljajo gospodinje na koroških domačijah, so zadostni razlogi za pospeševanje turizma. Toda potrebno se je zavedati, da samo naravne danosti in kulturna dediščina niso dovolj. Te danosti je potrebno tržiti, razvijati dobro propagando in venomer dopolnjevati ponudbo.

Razvoj turizma pa v posameznem kraju prinaša tudi možnosti domačinom za nov, dodaten vir dohodkov in s tem možnosti za dvig njihove gnotne ravni ter možnosti za preusmeritev njihove gospodarske dejavnosti (Bogataj 1976: 64).

Vsekakor pa se je turizem tudi v Mežiški dolini pričel hitreje razvijati po prvi svetovni vojni. Takrat so pričeli graditi planinske postojanke, najprej na Uršlji gori leta 1912, nato še na Peci leta 1928. Gostišča v trgih in vaseh so nudila tujske sobe in prevoze oseb s konjsko vprego do železniške postje. Za razvoj turizma so v tem obdobju skrbela predvsem planinska in olepševalna društva, ki so jih kasneje nadomestila turistična društva.

Mežiška dolina pa je nekoč premogla tudi zdravilišče, in sicer Zdravilišče Rimski vrelec pod Uršljo goro. Letovišče je bilo ob izviru mineralne vode, ki je bila poglavitni razlog, da je to zdravilišče sploh nastalo. Letovišče se je pričelo razvijati okoli leta 1870, natančnejših podatkov pa mi ni uspelo izbrskati. Za vsako podrobnost, ki se navezuje na Mežiško dolino pred letom 1918, je potrebno podatke poiskati v Avstriji, v Deželnem arhivu v Celovcu. Zato sem podatke črpal predvsem iz drugih pisnih virov. Precej je bilo starejših člankov iz Koroškega fužinarja. Zbral pa sem tudi dosti propagandnega gradiva – letake in brošure, ki oglašujejo letoviško ponudbo. S pomočjo tega propagandnega materiala lahko

raziskovalec dobro sledi razvoju in ponudbi zdravilišča. Katerega leta je Rimski vrelec pridobil status zdravilišča, nisem ugotovil. Zato ga za zgodnejše obdobje obravnavam kot letovišče, saj so ga tudi v propagandnem gradivu označevali kot Curort. V veliko pomoč mi je bil tudi intervju, ki sem ga opravil s svakinjo zadnje – razlaščene lastnice Rimskega vrelca. Ti podatki se nanašajo predvsem na obdobje med obema vojnama, ki pa sem mu posvetil tudi nekoliko več pozornosti. V besedilu poskušam

Brunnenvilla (Vila nad izviro) konec 19. stoletja
(Foto:Vinzenc H. Brundula, razglednica iz arhiva Franca Gornika)

predstaviti uspešen razvoj tega turističnega bisera, ki je najbolj blestel prav po letu 1918. Opozoriti moram, da v nadaljevanju ne uporabljam več izraza mineralna voda, ampak kislina, kot je razširjeno med domačini na Koroškem. V času avstro-ogrske monarhije je bil pomemben dohodek lastnikom zdravilišča prav prodaja kisle vode, ki je imela sloves najboljše namizne vode v monarhiji, izvažali pa so jo tudi v Ameriko. Toda po razpadu monarhije in menjavi lastnikov je prodaja kisle vode nekoliko zamrla. Mogoče sem pričakoval, da bom našel več podatkov o Rimskem vrelec, sem pa obstoječe, kolikor sem mogel, izčrpal.

RAZVOJ ZDRAVILIŠČA

Prelomnica za razvoj turizma na Rimskem vrelec je vsekakor leto 1877, ko je takratni lastnik Josef Steinhäubel zgradil prvo večje letoviško poslopje. To je bila stavba, kasnejša švicarija, ki je bila na začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja podrt. V enem od člankov v 1.-2. številki Koroškega fužinarja iz leta 1954 je zapisano, da so leta 1877 gradili novo letoviško poslopje. Izpostavil bi predvsem besedo novo. Torej je nedvomno v neposredni bližini izvira že prej obstajala starejša zgradba, najverjetneje gostišče. Torej lahko prve osnove turizma ob izviru kisle vode postavimo že okrog leta 1870. Nedvomno pa sta k turističnemu razvoju poleg človeškega faktorja pripomogla neokrnjena narava in izvir kisle vode. Vsekakor pa je ta prostor neposredno pod Uršljo goro privlačil že Rimljane, saj so leta 1877 pri gradnji že prej omenjenega letoviškega poslopja, natančneje pri izkopavanju zemlje za temelje, naleteli na rimske ostanke. Po teh izkopavinah in cesti, ki je v času rimskega cesarstva povezovala Celejo (Celje) in Virunum (na avstrijskem Koroškem) in je potekala mimo Kotelj, je letovišče ob izviru dobilo ime Rimski vrelec. Istočasno pa je bil zajet tudi izvir z namenom prodajanja in izvažanja kisle vode. Takrat je bila opravljena tudi prva kemijska analiza vode pod vodstvom dr. Josipa Mittereggerja. Vodo so poimenovali Koroški Rimski vrelec oziroma Kärtner Römer Quelle.

Že takrat so bila pod izvirom zgrajena poslopja – nekakšne lesene lope, v katerih so bile kadi za kopanje v izvirski vodi. Te kopeli so imenovali vojvodske kopeli. Zakaj so jih poimenovali vojvodske, ni prav jasno. Je pa bil Josef Steinhäubel dvorni dobavitelj kisle vode na cesarskem Dunaju in je verjetno zaradi tega imel pravico uporabljati ime vojvodske kopeli, kot simbol prestiža.

Kaj je bil vzrok, da so Steinhäubli štiri leta po zgraditvi novega letoviškega poslopja le-to prodali, ni znano. Tako je Rimski vrelec novembra leta 1881 kupil Cozmus Schütz iz Celovca. Novi lastniki so bili zelo dobri poslovneži v pravem pomenu besede. Cosmus Schütz je bil verjetno eden najboljših

managerjev tistega časa, ki je vedel, kaj pomeni nuditi kakovostne storitve in jih tudi dobro tržiti. Zato je letovišče, ki si je kaj kmalu pridobilo status zdravilišča, konec 19. stoletja delovalo v popolnem sijaju in se je lahko primerjalo z drugimi zdravilišči po vseh deželah avstro-ogrske monarhije.

Ko so Schützi prevzeli Rimski vrelec, so se, kot poroča Cozmus Schütz v enem od letakov, najprej lotili prenove letoviškega poslopja in tudi samega izvira. To delo so dokončali do leta 1890. Nakar so naročili novo kemijsko analizo vode. Opravila sta jo brata dr. Max in dr. Adolf Jolles, ki sta vodila kemijsko-mikroskopski laboratorij na Dunaju. Schützi so se lotili tudi izgradnje novega letoviškega poslopja – današnjega hotela, ki je bil dokončan leta 1896. S tem so povečali prenočitvene zmogljivosti. Staro letoviško poslopje, ki je bilo zgrajeno v švicarskem slogu in je stalo tik nad izvirom kisle vode, so imenovali Brunnenvilla (Vila nad izvirom). Novi hotel pa so poimenovali Herrenhaus (Gospodski hiša) in je bil zgrajen v secesijskem slogu. V tam času so lastniki zaposlili upravnika letovišča. To je bil Ernest Osiander.¹

Kot sem že omenil, je imel Rimski vrelec status naravnega zdravilišča. Oglaševali so ga kot Toplice za bolne na želodcu in mehuru, nahodne in malokrvne. Priporočali so ga osebam s prebavnimi motnjami ter tudi slabotnim, neješčim otrokom, predvsem pa deklicam v razvoju periode. Za zdravje gostov je skrbel zdraviliški zdravnik dr. Krassnigg. Hotelsko osebje je zelo skrbelo za zdravo, izbrano prehrano svojih gostov, še posebno tistih, ki jim je zdravnik predpisal dieto. V ta namen so redili zajce, golobe in ribe v bližnjem ribniku. Menda so imeli tudi po sto zajcev in golobov. Zajčniki in golobnjak, ki je bil imenitno izrezljan in okrašen, so stali v neposredni bližini hotela tik nad ribnikom.

Zdravilišče je poleg hladnih in toplih kopeli nudilo še eno posebnost, to je bila naravna potočna kopel. Skozi eno od sob, kjer so bile kabine s kadmi, je tekla potok in tu so se lahko ljudje osvežili, kot da bi se kopali zunaj. Mineralno vodo v preostale kadi pa so dovajali s pomočjo črpalke. Sobe v hotelu so bile eno- in dvoposteljne. Cena enoposteljne sobe glede na potrežbo se je v devetdesetih letih 19. stoletja gibala od 5 do 7 florintov na teden. Dvoposteljna soba pa je stala od 7 do 12 florintov.²

Kot je bilo zapisano, je zdraviliška uprava zelo dobro skrbelo za promocijo. Natisnjeni so bili številni plakati v nemškem, angleškem, italijanskem in tudi slovenskem jeziku. Izdali so tudi priložnostni časopis z naslovom Die Kärtner Römer Quelle in s podnaslovom Ein Heilquell den Kranken – Ein Labetrunk den Gesunden. V prevodu se bi to glasilo nekako takole: Koroški Rimski vrelec, zdravilni izvir za bolne – osvežilna pijača za zdrave. V časopisu so predstavljene lega, okolica in kratka zgodovina zdravilišča. Sledita še predstavitev kisle vode kot zdravilnega vreleca in namizne vode. Nato so

objavljene še izjave različnih zdravnikov, ki so obiskali letovišče oziroma so uporabljali vodo pri zdravljenju svojih pacientov.

Izdali so celo knjižico s pripovedkami in pesmicami, ki krožijo v okolici Kotelj. Na koncu knjižice so bile zopet zapisane izjave zdraviliških gostov in tudi oglasi za druge gostilne v Koteljah in Guštanju (Koroški fužinar 1954: 8). Preostali lepaki in brošure so oglaševali predvsem vrelec kot namizno vodo, kar pa je opisano v nadaljevanju. Proti koncu prve svetovne vojne pa je bil Rimski vrelec prodan drugemu lastniku.

ZDRAVILIŠČE MED OBEMA VOJNAMA

Prvih nekaj let po prvi svetovni vojni je obisk tega koroškega zdravilišča nekoliko upadel. To se je zgodilo predvsem zaradi nastanka meja med novonastalimi državami Avstrijo, Madžarsko in kraljevino SHS. Posledica tega je bil seveda izpad gostov v zdravilišču, ki so prihajali iz večjih avstrijskih mest in Budimpešte. Verjetno pa se je nekoliko znižala kupna moč posameznikov, zato ljudje prva povojna leta niso pogosto odhajali na počitnice. Kljub naštetim razmeram pa je nova lastnica Ana Marchiotti-Nesič kaj hitro povrnila ugled zdravilišča. V tem povojnem obdobju so postali najštevilnejši obiskovalci Rimskega vrelca gostje iz Zagreba. Seveda pa so kasneje, po odprtju meje, zopet pričeli prihajati gostje iz Avstrije. Po pripovedovanju je lastnica s svojo družino ves zaslužek porabila za prenovo hotela in izboljšanje infrastrukture, zato družina ni nikoli živela v izobilju. Toda kljub modernizacijam, investicijam v gradnjo novih hotelskih zmožljivosti, zdraviliških naprav, rekreacijskih in razvedrilnih prostorov je večina zdravilišč v Sloveniji previdno izbrala vmesno stopnjo med največjim razkošjem in meščanskim udobjem ter tako ustvarila najprimernejši turistični tip zdravilišča, ki je ustrezal tako petičnim gostom kot tudi srednjemu sloju (Kresal 1996: 122).

Zdravilišče Rimski vrelec je bilo družinsko podjetje. Tako je lastnici pri vodenju zdravilišča pomagala vsa družina; s tem mislim predvsem na brata Viktorja in Stanka, sestro Vero in njeno mater. Poleg domačih so imeli redno

zaposleno še natararico, kuharico, sobarico, dva hlapca, jeseni in pozimi pa so najeli tudi kurjača. Najeti kurjač je bil ponavadi kak starejši moški iz vasi. Njegova zadolžitev je bila sekanje drv in kurjenje v vseh zdraviliških prostorih. Vsaka hotelska soba je imela svojo lončeno peč, ki se je kurila iz hodnika, tako da se ni motilo gostov. Sobaričine zadolžitve so bile: pospravljanje in čiščenje sob, pranje in likanje hotelskega perila. Hotel je imel svojo lastno pralnico in likalnico. Sobarica pa je skrbela tudi za balkonsko cvetje.

Lastnica Nesičeva je poleg pisarniških del velikokrat sodelovala pri delu v kuhinji. Glavno besedo je imela predvsem pri peki peciva, zato je nekajkrat na teden vstala že ob štirih zjutraj, da so lahko gostom pri zajtrku postregli s svežim pecivom. Pecivo pa so postregli tudi popoldne ob kavi ali čaju. Pekli so predvsem raznovrstne piškote in potico. Zelenjavo, ki so jo potrebovali za hotelsko kuhinjo, so vsi pridelali na lastnem vrtu. Ostala živila in potrebščine so kupovali v sosednjem trgu Guštanj. Tudi vino so kupovali pri trgovcih, ki so ga vozili s Štajerskega. Po stvari so se v trg vozili s konjsko vprego, za kar sta bila zadolžena lastničina brata Stanko in Viktor. Drugače sta za konje, nekaj krav in perutnino skrbela hlapca. Iz tega tudi sklepam, da je bilo perutnine dovolj, da so hotel oskrbovali z domačimi kokošnjimi jajci in jih ni bilo potrebno kupovati. Ker je vsako leto prihajalo vedno več letoviščarjev, so hotelsko kuhinjo prestavili v klet, tako da so v pritličju pridobili še eno jedilnico. S tem so razbremenili staro jedilnico in tudi prostor je postal gostom mnogo prijetnejši.

Ko je leta 1917 zdravilišče kupila Ana Marchiotti-Nesič, se je Rimski vrelec pričel hitro razvijati. Ob

Pogled na zdraviliški kompleks na Rimskem vrelcu – kmalu po izgradnji hotela leta 1896

(originalni posnetek Vinzenza H. Brundula, last Franca Gornika)

prevzemu hotel še ni imel električne napeljave, zato so si svetili s petrolejkami. Tudi sobe niso imele kopalnic. Zato je nova lastnica dokaj hitro uredila dve skupni kopalnici in angleško stranišče. Zelo pomemben dogodek za Rimski vrelec je bil leta 1929, ko so v neposredni bližini hotela zgradili lastno elektrarno. Takrat je bil to najbrž zanimiv dogodek za vso hotuljsko okolico, saj je vas dobila elektriko šele leta 1947. Menda je bila atrakcija tudi hotelska tabla z osvetljenima napisoma „Dobrodošli“ na eni strani in „Na svidenje“ na drugi strani (Pušnik 2000: 12).

V hotelu so imeli tudi telefon, ki so ga v obdobju pred drugo svetovno vojno v Mežiški dolini premgli le Rudnik Mežica, Železarna Ravne in redki bogati zasebniki. Okrog leta 1940 je lastnica Nesičeva načrtovala gradnjo centralne napeljave za ogrevanje hotela, vendar jo je prehitela vojna. Sobe v hotelu so bile eno- in dvoposteljne. Kot je že bilo omenjeno, je imela vsaka soba svojo lončeno peč. V prostoru je bila še lesena mizica s porcelanastim vrčem in lavorjem, kjer so se lahko gostje zjutraj osvežili. Nad mizico je bilo ogledalo. Še dolgo pa so v sobah stale tudi porcelanaste nočne posode. V zdraviliški kompleks je spadala tudi švicarija, to je bila, žal danes že podrt, vila, zgrajena v švicarskem slogu tik nad izviro. Vila je bila enonadstropna z lesenimi balkoni, ki so imeli lepo izdelano ograjo. V pritličju so bili med obema vojnima gostinski prostori, v nadstropju sobe, v mansardi pa skupna ležišča.

Glavna sezona v zdravilišču je potekala od 1. maja do 30. septembra. V preostalih mesecih je bilo gostov zelo malo, vse do leta 1932, ko je Stanko Marchiotti opravil izpit za smučarskega učitelja in je zdravilišče pričelo delovati s polno paro skozi vse leto. Tako je ponudba Rimskega vrelca po letu 1932 obsegala: zdravljenje bolezní želodca, mehurja in slabokrvnosti, kopeli v izvirski vodi, izlete po okoliških vrhovih in vaseh ter športne aktivnosti, kot so kegljanje, tenis in namizni tenis. Pozimi so se lahko gostje udeležili smučarskega tečaja, na voljo pa so bile tudi sankaske proge in drsanje na zaledenem ribniku ob hotelu. V bližini so zgradili tudi smučarsko skakalnico, pri njeni konstrukciji je domačinom pomagal znani pionir izgradnje skakalnic Stanko Bloudek, ki je bil v letih 1948–59 tudi član mednarodnega olimpijskega komiteja. Če zaokrožim, bi lahko rekel, da so klimatska zdravilišča poleg skrbi za krepitev zdravja skrbela tudi za sprostitvev in rekreacijo gostov.

Kot sem že omenil, so imeli na Rimskem vrelcu kabine z lesenimi in železnimi kadmi, v katerih so se gostje kopali v mineralni vodi. Poleg naravnih, hladnih kopeli so nudili tudi tople. Vodo so v kadi še vedno črpali z ročno črpalko. K zdravju in boljšemu počutju ljudi sta seveda pripomogla tudi svež podeželski zrak in uživanje kisle vode, ki so jo zoper različna obolenja gostom stregli na različne načine: kot samo vodo ali pa pomešano z drugimi tekočinami, kot sta mleko in vino ...

Gostje, ki so prihajali na oddih, so bili večinoma iz višjih – premožnejših slojev, saj so imeli dovolj denarja in so lahko sami odločali o prostem času, torej so bili to predvsem zasebniki, ki so imeli lastna podjetja in večje trgovine, ter seveda veleposestniki iz vrst plemstva. Kasneje, od leta 1931, ko je bila tudi za višje nameščene uslužbenice uvedena pravica do letnih dopustov, so se prejšnjemu ožjemu krogu pridružili še ti. To so bili predvsem računovodje, upravniki pošt, inženirji in uslužbenci državne uprave s svojimi družinami. Nekatere družine so s sabo pripeljale tudi varuške, ki so pazile na otroke, da so imeli starši več prostega časa za druženje z drugimi pari oziroma gosti. Večina gostov je na počitnicah ostala teden dni, nekateri tudi dlje. Gostje so dneve preživljali na različne načine. Veliko so hodili na krajše izlete po okoliških hribih, predvsem k Poštarskemu domu nad bližnjimi Selami, na Uršljo goro in od leta 1933 tudi k Smučarski koči, ki jo je zgradil smučarski klub iz takratnega Guštanja. V enem od turističnih vodičev iz leta 1924 je zapisano: ... na Uršlji gori stoji zidana enonadstropna koč, ki ima pet sob z osemnajstimi posteljami. V treh sobah tudi kurijo. Na podstrešju so še dodatna ležišča za dvajset oseb. V neposredni bližini pa stojita še cerkvenikova in romarska hiša (Badjura 1924: 15). Vsekakor pa je bilo na Uršlji gori najbolj živahno avgusta, ko je bilo žeganje v čast sv. Uršule.

Kadar pa so se gostje odpravili v zgornji del doline, so se ponavadi povzpeli na Peco ali pa k cerkvi sv. Jakoba v Koprivni. Za ljubitelje smučanja je bila Peca zanimiva predvsem pozimi zaradi obilice snega, tudi koč je bila zaradi smučarjev odprta skozi vse leto.

Zdraviliški gostje so tudi zelo radi odhajali na krajše sprehode k okoliškim hotuljskim kmetom, kjer so dobili domače žganje in mošt, poleti pa tudi kisló mleko. Zanimiva pa sta bila tudi graščina Šrotnek z bližnjo cerkvico sv. Šmohorja in Fortunata ter Lobasov kmečki dvor, nekdanja graščina Podkraj (Unterbergen), ki je v 17. stoletju bila v lasti generalnega vikarja Krške škofije Boštjana Vinosiča, nato pa je prišla v kmečke roke.

K turistični ponudbi pa je spadal tudi lov, v manjši meri še ribolov v bližnjih potokih. Seveda je bil lov na divjad namenjen predvsem moškým gostom, ki so s svojimi kolegi odhajali na lov, če so jih povabili tisti, ki so imeli svoja lastna lovišča ali pa so jih morda imeli v zakupu. Na pobočjih Pece, Pogorevca in Uršlje gore je bilo kar nekaj manjših lovskih koč, kjer so lahko lovci prespali in se poveselili, nato pa vrnili v zdravilišče k svojim družinam.

Vsako leto 26. julija, na god sv. Ane, so v zdravilišču pripravili vrtno veselico v čast lastnici, ki je bila prav tako Ana. Poleg zdraviliških gostov so se veselice lahko udeležili tudi vaščani in okoliški kmetje. Na ta dan so vedno z rožami in s pisanimi trakovi okrasili lesen čoln, v katerem se je nato po ribniku vozila lastnica s svojimi prijateljicami.

Ko je nastopila druga svetovna vojna, je zdravilišče zasedla nemška vojska. Rimski vrelec je postal vojaška postojanka, kjer je umrlo kar nekaj okoliških prebivalcev in partizanov, ki so jih zajeli Nemci. Po vojni je lastnica Ana Marchiotti-Nesič želela vzpostaviti nekdanje stanje in nadaljevati z zdraviliškim turizmom, a je jugoslovanska oblast z odločbo Okrajne komisije za agrarno reformo na Prevaljah leta 1947 zdravilišče Rimski vrelec podržavila.

TRŽENJE MINERALNE VODE

Pomemben del dohodka je lastnikom Rimskega vrelca prinašala prodaja mineralne – kisle vode. Pri tem moram opozoriti, da v tekstu uporabljam dve imeni: Rimski vrelec in Koroški Rimski vrelec. S prvim imenom mislim predvsem na zdravilišče oziroma na hotel s pripadajočo okolico, z drugim imenom pa označujem ustekleničeno kisló vodo. (Čeprav se v večini propagandnega gradiva, ki je nastalo pred 1. svetovno vojno, uporablja za obe stvari eno ime. To je Kärtner Römer Quelle, torej Koroški Rimski vrelec.) Kot sem že zapisal, se je pričel turizem na Rinskem vrelcu pospešeno razvijati po letu 1877, enako pa velja tudi za prodajo kisle vode, saj je bilo istega leta zgrajeno tudi zajetje.

Kisla voda izvira na globini štirih metrov iz apnenčaste skale. Temperatura vode se giblje med 8 in 10 stopinj Celzija. Voda je popolnoma bistra, ima poseben vonj in značilen kovinski okus (Pušnik 2000: 21). Dostop do izvira je po strmih kamnitih stopnicah, sam izvir pa je danes okrašen z reliefno podobo iz rimskih časov, ki je bila najdena v Zagradu pri Prevaljah.

Kislo vodo so vse do leta 1954, ko so jo nehali prodajati, polnili ročno. Edini pripomoček je bila črpalka, ki je dovajala vodo v polnilnico. Polnilnica je bila v prizidku švicarije. Vodo so polnili v pollitrške in litrske steklenice, ki pa so se po obliki razlikovale od današnjih steklenic za mineralno vodo. Bile so nižje in debelejše, na dnu so imele odtisnjen napis: Sauerbrunn Römer Quelle. Propagandni lepaki so priporočali, naj se kislá voda hrani leže v hladnem prostoru, saj tako ostaja nekaj let nespremenjena. Zaščitni znak te kisle vode je bil cvet planike. Naj pripomnim, da je nekaj teh steklenic še ohranjenih, nahajajo pa se pri zasebnikih in v Koroškem muzeju Ravne.

Vsi lastniki so se zelo dobro zavedali, kako pomembna je propaganda pri prodaji vode, saj se je ohranilo kar nekaj gradiva, ki oglašuje Koroški Rimski vrelec kot najboljšo namizno vodo. Ohranjeni so oglasi od približno leta 1885. Oglasi, ki so nastali pred letom 1914, so napisani večinoma v nemščini.

Med njimi pa najdemo tudi zapise v angleščini (The Charintian Roman mineral spring), italijanščini (Fonte Romana Della Carnizia) in francoščini (La Source Romaine en Carinthie). Takšne reklame v različnih jezikih so menda visele po vseh kolodvorih in vlakih, ki so vozili po srednji Evropi (Koroški fužinar 1954: 9). Pri oglasih iz obdobja med obema vojnoma gre predvsem za ponatise in prevode starih besedil, sedaj napisanih v slovenščini in srbohrvaščini. Nalepke za steklenice iz tega obdobja imajo odtisnjeno ime Koroška slatina-Rimski zdravilni vrelec.

Eden od oglasov se glasi: Koroški Rimski vrelec je najfinejša in najokusnejša med vsemi kislimi vodami, ki močno in pristno šumi. Ta voda je brez vseh organizmov, gavberjeve soli, joda in gipsa. Primerna je tako za otroke kot starejše ljudi. Tudi ne črni vina in je torej ena najboljših namiznih vod. Ker je prosta vseh neprijetno delujočih primesi, služi kot izvrstna krepčilna pijača popotnikom, kakor tudi kot pitna voda pri epidemijah.

Kot zdravilna voda se rabi pri zdravljenju nahodi, bronhijalnih bolezni (v tem primeru se naj pije pomešana s sladkorjem in tretjino toplega mleka); obolenju mehurja, ledvic, želodčnih bolezni in slabi prebavnosti. Koroški Rimski vrelec je poznan kot dobro sredstvo proti kamnu in grušču.

Koroški Rimski vrelec je že od vsega začetka pridobil naklonjenost odjemalcev po vsej avstro-ogrski monarhiji. Josef Stinöhäubel je postal celo cesarsko kraljevi oskrbovalec dunajskega dvora s kisló vodo. Oskrboval pa je tudi nekatere vojašnice v monarhiji. Kdo vse so bili še odjemalci in uživalci Koroškega Rimskega vrelca, je vidno iz propagandnega gradiva iz časa lastništva Schützov in Ernesta Osianderja. Takrat so kisló vodo dostavljali v restavracije v Celovcu, Gradcu, na Dunaju in v Budimpešti. Odjemalec je bil tudi znameniti samostan Melk nad Donavo v soteski Wachau ter nekatera planinska zavetišča, med njimi Hiša Velikega Zvonarja pod Velikim Klekom (Grossglockner).

Koroški Rimski vrelec so v vseh večjih mestih po monarhiji prodajali v trgovinah z mineralno vodo in v lekarnah. Da so lahko zadovoljili vse potrošnike in so kisló vodo tudi hitreje razpošiljali, so na Dunaju ustanovili zastopstvo in skladišče. Zastopstvo se je nahajalo v šestem okrožju na Dürergasse 27. V devetdesetih letih 19. stoletja je pollitrška steklenica Koroškega Rimskega Vrelca stala 18 krajcarjev, litrska steklenica pa 26 krajcarjev. Kislo vodo so v zaboje pakirali tako, da je bilo v enem zaboju petdeset pollitrških steklenic ali pa šestintrideset litrskih steklenic.

Koroški Rimski vrelec so konzumentom predstavljali tudi na raznih razstavah in sejmih. Tako so leta 1885 na Deželni razstavi v Celovcu Koroškemu Rinskemu vrelcu podelili srebrno kolajno, v Badnu v Nemčiji so leta 1897 lastniki prejeli zlato kolajno, na Dunaju leta 1898 pa častno diplomó.

Po prvi svetovni vojni je prodaja ustekleničene kisle vode zelo upadla. Zaradi začasno neprehodne meje so izgubili velik del trga. Jugoslovanskemu tržišču pa Koroški Rimski vrelec ni bil preveč poznan. Zadnji se je s prodajo vode, vendar le v manjši meri, ukvarjal povojni najemnik Rimskega vrelca Krameršič. Kislo vodo so prenehali prodajati leta 1954. So pa ponjo k izviru še vedno prihajali okoliški prebivalci, tudi ravska železarna je še nekaj let kislo vodo točila v manjše sode in jo zastoj delila svojim delavcem.

Danes za izvir nihče ne skrbi, kisla voda pa prosto odteka v bližnji potok. O nekdanji priljubljenosti le-te pa pričajo številne izjave ljudi, ki so okrevali na Rimskem vrelcu, oziroma zdravnikov, ki so Koroški Rimski vrelec predpisovali kot zdravilno vodo. Nekatere izjave in pohvale so tudi predstavljene v nadaljevanju in so povzete iz propagandnega gradiva.

Najvažnejša posebnost te kisle vode je ta, da ima v sebi veliko množino proste ogljikove kisline. V tem se meri z najboljšimi in najbolj priljubljenimi slatinami ali pa jih celo presega. Žveplenokisle soli manjkajo popolnoma, zato je tudi ni mogoče, da bi se v sled žveplenega vodenca, če tudi dlje stoji, pokvarila.

Celovec, julija 1877
Dr. Josip Mitteregger
ces. kr. profesor

Po mojih večletnih izkušnjah pokazala se je Rimska voda kot izvrstno zdravilo za katäre v dihalih in za slabo prebavnost, kakor tudi, zlasti če jo piješ z domačim dolenjcem, tako zvanim cvičkom, kot prijetna hladna pijača.

Ljubljana, dne 16. julija 1885
Dr. G. Kapler
ces. kr. in deželno sodnijski zdravnik

Jaz smatram kislo vodo v Kotljah poimenovano Rimski vrelec kot najboljšo in najčistejšo slatino v deželi, prav tako se priporoča kot hladilna pijača sama zase ali pa z vinom pomešana, zlasti zaradi tega, ker malo da nikakor ločilno ne deluje.

Celovec, 1882
Marko baron Jabornegg
ravnatelj deželne pisarne

Jaz stavljam Koroško Rimsko vodo nad vsako drugo naravno slatino, ter vas prosim, da jo velik zaboj kot brzovozno blago za menoj pošljete.

Poreče ob jezeru, julij 1884
Pl. Tatičev
ces. ruski dvorni svetovalec

ZAKLJUČEK

Še preden je pisatelj Prežihov Voranc ponesel v širni svet ime svojih rojstnih Kotelj, je ta vas že slovela po imenitnem letovišču Rimski vrelec. Letovišče se je razvilo ob izviru kisle vode, nekoliko nad vasjo, ukleščeno med potok Hotulja in pobočja, prekrita z gozdovi in s travniki, ki se dvigajo proti strmi Uršlji gori. Pogoji za razvoj turizma so bili zelo dobri: neokrnjena narava, svež planinski zrak, odmaknjenost od industrijskih središč, železnica, ki je bila speljana skozi bližnji trg Guštanj, in nenazadnje sam izvir. Pri omembi železnice je potrebno poudariti, da je ta odigrala pomembno vlogo pri razvoju turizma na Rimskem vrelcu, čeprav ta neposredno skozi Kotlje ni nikoli tekla. Z zgraditvijo železnice leta 1863 je postala Mežiška dolina bolj dostopna preostalim delom monarhije in je tudi kasneje od leta 1877, ko je bilo zgrajeno letovišče, omogočala gostom hitrejši in lažji dostop do zelenih počitnic na Rimskem vrelcu.

Voda je človeka že od nekdaj privlačila, čeprav je imel do nje vedno določeno distanco. Zato v letovišču kisle vode niso uporabljali samo za pitje, ampak so nudili tudi kopeli. Seveda to niso bili kakšni veličastni bazeni, ampak preproste banje, ki so bile v nizkem poslopju, razdeljenem v posamezne kabine.

Ko so leta 1881 letovišče prevzeli Schützi, je Rimski vrelec v nekaj letih pridobil status zdravilišča. Novi lastniki so napravili mnogo izboljšav, razširili so park in leta 1896 zgradili tudi nov, prostoren hotel. S tem so pridobili večje število postelj in pretok gostov se je nemoteno povečal.

Iz tega obdobja pred 1. svetovno vojno obstaja nekaj fotografij, ki prikazujejo zdravilišče na robu gozda, obdano s parkom. Na eni od fotografij so lepo vidne vse zdraviliške zgradbe: hotel, švicarija, polnilnica vode, skladišča in poslopja, kjer so se nahajale kopeli.

Idila podeželskega zdravilišča in letovišča

(Foto: Vinzenz H. Brundula, iz arhiva Franca Gornika)

Na zgornjem delu pročelja glavne zdraviliške stavbe se je bohotil napis PENSION & BAD KÄRTNER RÖMER QUELLE.

Med prvo svetovno vojno so se zamenjali tudi lastniki zdravilišča. Lastnica je leta 1917 postala Ana Marchiotti-Nesič. Ko so decembra 1918 v Mežiški dolini nastali nemiri in so uporni delavci pričeli pleniti po dobro založenih trgovinah in gostilnah, tudi Rimskemu vrelcu niso prizanesli. Zaplenili so hrano in nekaj manjših kosov pohištva. In v okvir tega spada tudi anekdota, ki jo povzemam po pripovedovanju informatorki.

Ko so se razjarjene množice čez nekaj dni umirile in je očitno nekatere ljudi zapekla slaba vest, so se nekateri ukradeni predmeti čez noč pojavili pred hotelskimi vrati. Nekega dne pa je na Rimski vrelc prišla tudi stara žena iz okolice z lepo hotelsko porcelanasto nočno posodo v roki, ki je očitno bila ukradena. Ko je prišla do lastnice, ji je izročila posodo in rekla: "Saj je še čisto zaki, sam enbrt smo župo ven jedli!"

Pričetek druge svetovne vojne lahko označimo za konec zdravilišča Rimski vrelc. Čeprav se je lastnica po vojni trudila vzpostaviti prejšnje stanje, ji država ni dopustila časa. Kot je

bilo že zapisano, so zdravilišče leta 1947 podržavili. Od tega leta naprej so se zvrstili številni najemniki in upravljalci, ki so spreminjali namembnost in podobo nekdanjega zdravilišča. Kmalu po nacionalizaciji so bila odstranjena poslopja s kopelmi, nato so podrli polnilnico kisle vode in nenazadnje, leta 1990, še švicarijo, najstarejše zdraviliško poslopje. Danes na nekdanje zdravilišče spominjata le še propadajoči hotel in zapuščeni izvir.

Čeprav je bil Rimski vrelc majhno letovišče oziroma zdravilišče in je lahko naenkrat sprejel največ sto gostov, pa se je po svoji ponudbi in urejenosti lahko primerjal s preostalimi slovenskimi zdravilišči. Rimski vrelc je širši javnosti postal poznan dokaj pozno v primerjavi z drugimi slovenskimi zdravilišči, kot sta Dobrna in Rogaška Slatina. A je v svoji kratki zgodovini, dolgi dobrih sedemdeset let, dosegel vse zahtevane kriterije, ki so gostom nudili udobje in kvalitetne storitve.

Vsekakor pa je jasno, da po letu 1947 ni bilo pravega interesa, da bi se zdraviliška dejavnost na Rimskem vrelcu ohranila oziroma nadaljevala na že trdno postavljenih temeljih. Iskati glavnega krivca sedaj tudi nima smisla. Gre le za to, da se čimprej rešijo lastniška vprašanja, ki se vlečejo že mnogo

let, da bo hotelski kompleks prevzel nekdo, ki je sposoben razvijati kvalitetno in pestro turistično ponudbo. Kdorkoli že to bo, pa upam, da se bo znal zazreti v preteklost in bo videl, da so že naši predniki vedeli, kaj sta promocija in prepoznavnost na trgu. Ti ljudje so nam že začrtali pot, ki pa jo je treba danes samo še nadgrajevati, da bi bela planika kot zaščitni znak letovišča ponovno zacvetela v vsem svojem sijaju. Danes ljudje radi preživljajo aktivne počitnice, to pa Rimski vrelec s svojo razgibano okolico lahko ponudi. Pokrajina je primerna za kolesarjenje in planinarjenje, možnosti so tako za kopanje kot tudi za ribolov.

Vse to lahko dopolni še zimska ponudba, saj v Mežiški dolini, kot tudi na avstrijski strani Pece, obstaja kar nekaj smučišč. Naj za konec zapišem še misel neznanega avtorja, ki sem jo zasledil med listanjem lokalnega časopisa in naj bo namenjena predvsem prebivalcem Kotelj in vsem, ki se ukvarjajo s turizmom, da bodo bolj cenili svoj kraj in znali njegove prednosti tudi tržiti: "Kisla voda je vrednost in prednost tega kraja, dajmo jo piti za zdravje prijateljem, a natočimo si jo tudi sami!" (Koroški fužinar 1960: 18).

POJASNILO

Objavljeni prispevek o Rimskem vrelcu je povzetek seminarske naloge, ki sem jo 13. 1. 2003 zagovarjal na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Naloga obsega celovit pregled razvoja nekdanjega zdravilišča od leta 1877 do 1947., ko je bilo nacionalizirano.

OPOMBE

¹Ernest Osiander je bil po rodu iz Šlezije. Bil je poročen s hčerjo Cozmusa Schütza in je po tastovi smrti sam postal lastnik Rimskega vrelca, kar je bil vse do leta 1917, ko ga je prodal Ani Marchiotti-Nesič. Takrat je kupil dvorec Javornik nad trgovom Guštanj – danes Ravne na Koroškem, kjer je leta 1946 tudi umrl.

²Denarna enota florint = goldinar. Prvotno je bil to zlatnik, ki so ga pričeli kovati v Firencah, od tod tudi njegovo ime. Kasneje v Avstro-ogrski postane srebrnik.

VIRI IN LITERATURA

- Badjura, Rudolf
1924 Slovenija-Pohorje: Praktični vodnik po Pohorju, Kozjaku, Plešivcu, po Dravski, Mislinjski, Mežiški, Dravinjski dolini in drugih krajih. Ljubljana: I. Kleinmayer in F. Bamberg.
- Balkovec, Bojan
1996 'Iz zgodovine turistične propagande.' V: Razvoj turizma v Sloveniji: Zbornik referatov. Franc Rozman, ur. Ljubljana: Zveza zgodovinskih Društev Slovenije. Str. 148–156.
- Bogataj, Janez in Anka Novak
1976 'Turizem.' V: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja: Vprašalnice IV. Slavko Kremenšek, ur. Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov.
- Koroški fužinar
1952 'Kisla voda.' Koroški fužinar 2(4-6): 24.
Koroški fužinar 1954 'Hotuljska kisla voda.' Koroški fužinar 4(1-2): 8-9.
- Koroški fužinar
1957 'Dobrodošli: Zdravilišče Kotuljska slatina zopet služi namenu. Koroški fužinar. 7(7-9): 39.
- Koroški fužinar
1960 'Römer Quelle: 64 let stara reklama za Kotuljsko slatino' Koroški fužinar 10(4-6): 40.
- Koroški fužinar
1960 'Tajne zdravilišča pod goro.' Koroški fužinar 10(1-3): 18.
- Krajevni leksikon Dravske banovine
1937 Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona.
- Kresal, France
1996 'Zdraviliški turizem.' V: Razvoj turizma v Sloveniji: Zbornik referatov. Franc Rozman, ur. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Str. 122–135.
- Oder, Karla
1992 Občina Ravne na Koroškem: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja - 20. stoletje. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Osojnik, Miroslav, ur.
1998 Ravne na Koroškem: 750 let prve pisne omembe. Ravne na Koroškem: Občina Ravne-Prevalje.
- Pušnik, Maja in Boris Ban
2000 'Rimski vrelec.' Raziskovalna naloga, Mladi raziskovalci Koroške. Ravne na Koroškem, 2000.
- Propagandno gradivo:
Letaki in brošure, ki oglašujejo ponudbo Rimskega vrelca med letoma 1885-1939; zasebna last Ivana Marchiottija.
- Informatorja:
Anica Marchiotti, upokojenka; Kotlje 28, Kotlje
Ivan Marchiotti, dipl. inž.; Poljana 2, Prevalje

ODKRIT PODSTAVEK

Spomenik Avgustu Rosthornu spet celota?

Franc Gornik

Avgust Rosthorn je bil soustanovitelj in solastnik železarne na Prevaljah. Izdelal je načrte za tovarno, ki je imela sprva osem pudlovk in štiri varilne peči. Lokacijo zanjo je izbral na desni strani reke Meže, ki jo je pri vходу v prevaljsko ravnino zajezil in po kanalu speljal do tovarniških pogonskih vodnih koles. Prevzel je gradbeno vodstvo in pospešil gradbena dela, tako da je Železarna Prevalje že po manj kot dveh letih gradnje leta 1835 začela s proizvodnjo. Avgust Rosthorn pa slavnega razcveta prevaljske železarne ni dočkal; umrl je že 25. novembra 1843. leta, star 54 let.

Avgustu Rosthornu je dal njegov brat Franc postaviti spomenik pred dvorcem, kjer sta stanovala. Po prvi svetovni vojni je bilo v tej stavbi okrožno glavarstvo, zato jo danes poznamo pod imenom »glavarstvo«. Leta 1937 je Rudnik Mežica stavbo odkupil in po predelavi v njej naselil

upokojene rudarje. V tem času so verjetno gradbeni delavci doprnski kip odstranili s podstavka. (Filip Podbreznik, ki se je v to stavbo vselil leta 1937, pravi, da kipa takrat ni bilo več.) Komi (trgovski pomočnik) Alfonz Hutter se je doprsnega kipa z napisno tablo »usmilik« ter ga s samokolnico odpeljal v skladišče, ki ga je imel trgovec Filipowsky.

Alfonz Hutter je znal ločiti pleve od zna. Skrbno je pregledal veliko količino dokumentacije o železarni in leškem rudniku, ki jo je bil trgovec Filipowsky na kilograme kupil na licitaciji. Papir je namreč potreboval za zavijanje žebeljev in ostalih drobnih predmetov, ki so bili na prodaj v njegovi trgovini. Hutter je rešil mnogo dragocenih dokumentov, ki jih je pozneje podaril občini, muzeju, meni in tudi drugim. Doprsni kip Avgusta Rosthorna in bronasto napisno ploščo je po vojni izročil ravenskemu muzeju, kjer sta razstavljeni še danes.

Doprsni kip Avgusta Rosthorna (1789–1843) in napisno tablo s podstavka hranijo v Koroškem muzeju na Ravnah. (Foto: Franc Gornik)

Ko mi je Hutter pred mnogimi leti pripovedoval o usodi kipa, sem si situacijo okoli glavarstva temeljito ogledal. Pri ogledu sem ugotovil, da je bil nekoč okoli stavbe cvetlični park z lepim vodometom, o spomenikovem podstavku pa ni bilo ne duha ne sluha. Predvidevam, da so ga – zaradi zahtevane mehanizacije – prestavili po drugi svetovni vojni.

Pred kratkim je pri meni Maksi Paradiž iskal dokumentacijo o organiziranem gasilstvu na Prevaljah. Paradiž je zaslužen mož za Prevalje; lotil se je ureditve marsikaterih znamenitosti: osvetlitve cerkve sv. Barbare (kljub težavam s takratno oblastjo), postavitve romarske cerkvice na Brinjevi gori (po pripovedovanju moje babice Jule so jo začeli postavljati že v začetku 20. stoletja, ko je župnik Matej Riepl na Fari zbiral »milodare«, potem pa je zbrani denar v vojnih letih neznan kam skopnel), urejanja spominskega parka okoli cerkve sv. Marije na jezeru (na zapuščenem pokopališču, ki ni bilo v ponos kraju, so s privoljenjem župnišča in lastnikov grobov postavili lepo spominsko obeležje, vendar pa ureditev ni v celoti uspela, saj so nekateri imeli pomisleke o primernosti bivšega pokopališča za javni park). S Paradižem sva modrovala še o nekaterih neraziskanih zgodovinskih znamenitostih na območju Prevalj. Omenil mi je, da ga je pred leti Adalbert Potočnik opozoril, da so za njegovo hišo nekakšni obdelani kamni.

Namig sem izkoristil ter se v naslednjih dneh napotil k Potočniku. Za hišo mi je pokazal močno obraščen kamnit blok z zelenim postavkom, ulitim – simbolično – iz žlindre. Večkrat so ga že poskušali odstraniti, pa je bil prevelik in pretežak. Celu minirali so ga, pa se je pri tem poškodoval samo zeleni podstavek.

Prvotna misel, da bi to bil kak ostanek iz

Zapuščen podstavek na Starih sledih

(Foto: Franc Gornik)

rimljanskih časov, se je razkadila. Povrnil se mi je spomin na moje nekdanje iskanje podstavka za doprsni kip Avgusta Rosthorna. Končno sem ga našel.

Prepričan sem, da je v interesu Prevalj in ravenskega muzeja, da se ta del spomenika zaščiti.

V prihodnosti bo mogoče ob primerni priložnosti našel obnovljen in kompletiran svoje mesto v parku znamenitih Prevaljčanov.

Vir:

Ivan Mohorič:
Industrializacija
Mežiške doline,
Maribor 1954

"Glavarstvo" – nekdanje bivališče Rosthornov, pred katerim je stal spomenik
(Foto: A. Č.)

POUČNI TURIZEM V LIBELIČAH

Besedilo in fotografije: **Adrijan Zalesnik**

Ideja o razvoju turizma v Libeličah sega v osemdeseta leta prejšnjega stoletja. Takrat je občinska oblast skupaj z nekaterimi gospodarstveniki želela Libeliče industrializirati. Naravno bogastvo krajine – gramoz – so hoteli uporabiti za surovino in zgraditi vso potrebno infrastrukturo za njegovo predelavo v izdelke. To ni bilo po volji domačinov, ki so zaslutili spremembo svoje krajine in načina življenja na deželi. Postavitev betonarne, možnost izgradnje asfaltne baze in priselitev "tujih" delavcev v kraj bi bili prehudi posegi v ustaljen način življenja Libeličanov. Ob vsem "rompompomu" takrat se je izkristaliziralo mnenje: ali industrializacija ali kateri od drugih načinov razvoja kraja.

Libeličani so se odločili za razvoj kmetijstva in turizem kot dopolnilno dejavnost na kmetih. Le tak razvoj omogoča ohranjanje kulturne in naravne dediščine v kraju. In se je začelo. V začetku devetdesetih let 20. stoletja so obnovili znamenito kostnico iz 12. stoletja, nadaljevali so s postavitvijo muzeja o koroškem plebiscitu s poudarkom na znamenitem libeliškem dogajanju, restavrirali so staro Cehnerjevo trgovino ter črno kuhinjo v župnišču, napravili gozdno učno pot in zbirko starega kmečkega orodja ter strojev v skednju župnišča.

Vse te aktivnosti so strokovno podpirali in izvajali delavci Koroškega pokrajinskega muzeja iz Slovenj Gradca. Finančno pomoč pa je nudila občina iz svojega proračuna in pridobljenih sredstev republiških ministrstev. Odločilno strokovno besedo pri obnovi objektov je imel Zavod za ohranjanje kulturne in naravne dediščine iz Maribora.

Za sprejem gostov skrbi Kulturno-prosvetno društvo Libeliče s svojo Turistično sekcijo. Člani sekcije obiskovalce strokovno vodijo po ogledu libeliške zgodovine. Od začetnih nekaj avtobusov obiskovalcev so lani zabeležili že skoraj 4000 obiskovalcev. Struktura obiskovalcev je različna. Kulturno dediščino Libelič, ki v nekaterih primerih ponazarja "trmasto" koroško zavednost in edinstvenost v Evropi, si ogledujejo tako mladi kot starejši Slovenci. Program obiska je pripravljen tako, da je zanimiv za vsakogar.

Panorama Libelič

Ob priložnostnih pogovorih s prebivalci Koroške ugotavljam, da je veliko Korošcev, ki dobro vedo, kje so Libeliče, kaj pa je tam zanimivega videti in slišati, jim ni znano. Ogled pač odlagajo nekam v prihodnost. Škoda.

Kdor še ne pozna Libelič v njihovi vsebini, je prikrajšan za vedenje o svoji koroški preteklosti

Kratek opis, kaj je mogoče v Libeličah videti in slišati, je v naslednjih vrsticah.

Ob prihodu v Libeliče se ustavite sredi vasi, kjer vas sprejme vodič, seveda, če ste svoj obisk prej najavili. Pot vas vodi mimo Cehnerjeve trgovine, ogledate si Prajzovo kaščo, od koder se podate na ogled kostnice pri cerkvi sv. Martina.

Zanimiva stavba, ta kostnica. Zgodovinarji pravijo, da je iz 12. stoletja in je posvečena sv. Mihaelu. Kosti v spodnjih prostorih odpirajo nova spoznanja iz zgodovine kraja in širše okolice.

Farna cerkev, ki je bila nekoč sedež prafare, vam dopolni vedenje o razvoju Cerkve na Koroškem.

Po stezi za pokopališčem se spustite do župnišča, v katerem je urejen muzej o koroškem plebiscitu. Burno zgodovino iz let 1920 in 1922 razberete iz razstavljenih dokumentov, načrtov, propagandnih letakov in fotografij. V enem delu muzeja pa je

posebej predstavljeno dogajanje v Libeličah ob borbi za vrnitev kraja k matični domovini.

V spodnjih prostorih mogočne stavbe vam vodiči pokažejo eno največjih črnih kuhinj v Sloveniji.

Ob župnišču stoji skedenj, ki s svojo velikostjo kaže na nekoč mogočno kmetijo, ki jo je upravljala fara. V njem je, lahko trdim, ena največjih zbirk kmečkega orodja v Sloveniji. Vse razstavne eksponate so darovali krajan. Odziv pri zbiranju starih strojev, orodij, slik in drugega zgodovinskega gradiva kaže na to, da Libeličani res želijo ohraniti svojo kulturno dediščino. Zavedajo se, da je le na tak način možno potomcem pokazati, kako se je nekoč delalo in živelo.

O Libeličah se da tudi marsikaj prebrati. Že leta 1994 so izdali knjigo o Libeličah z naslovom "Vsaka vas ima svoj glas", v kateri lahko berete o vseh zgodovinskih dogodkih, razvoju organizacij in društev v kraju in o gospodarskem razvoju. Če imate pevsko žilico, vam je v knjigi na razpolago precej narodnih pesmi, ki so se nekoč in se še danes pojejo v kraju.

Tudi na kulinaricnem področju so aktivni. Največ zaslug za to imajo članice Društva kmetov. S svojo "Libeliško kuharico" so pokazale, da ne znajo samo

Podrobnejše informacije o možnosti skupinskega strokovno vodenega ogleda dobite pri članih KPD Libeliče – sekcije za turizem. Kontaktne osebe:

Irma Knez, tel. 02 87 89 882

Viktorija Kos, tel. 02 87 89 746

Franc Perovnik, tel. 02 87 89 769

Obširnejši opis libeliških znamenitosti si lahko ogledate tudi na spletnih straneh:

<http://www.sz-metal.si/libelice/>

Za prostor na spletu se zahvaljujemo družbi SŽ-Metal Ravne in upravljalcu interneta dr. Henriku Kakerju, saj s tem pomagata ohranjati skupno zgodovino nas Korošcev.

dobro kuhati, ampak to tudi v besedi in sliki prikazati širši javnosti. V črni kuhinji bodo predstavljali kulinariko domačega okolja in širše Koroške. Kuharsko knjigo je možno dobiti pri članici društva na kmetiji Buč. Kot propagandni material vam ponudijo brošurico in razglednice.

Za ljubitelje neokrnjene narave ali sprehoda željne obiskovalce je kot nalašč gozdna učna pot »Velika uharica«. Trasa te poti zajema že prej naštetih zgodovinskih objektov in vas popelje nad Libeliče po Libeliški gori. Dolga je približno za uro in pol hoda. Če pa ste v časovni stiski, jo je možno v skrajšani obliki prehoditi tudi v pol ure. Pot vam osveži znanje o rastlinstvu, živalstvu in zgodovini kraja. Pa še čistega svežega zraka se lahko nadihate.

Kostnica sv. Mihaela iz 12. stoletja

Vse povedano bi bilo težko ustvariti in si sedaj ogledovati, če ne bi bilo nekaj zagnancev, ki skupni interes krajanov spreminjajo v vidne oblike.

Neizbežno je omeniti še prijetne domačine, ki vsakemu obiskovalcu izkažejo prijaznost, se z njim pogovorijo in rečejo še kakšno »za hec«.

Koroška bi brez Libelič, ki so jim nadelji tudi ime "biser" občine Dravograd, bila okrnjena. Kdor še ne pozna Libelič v njihovi vsebini, je prikrajšan za vedenje o svoji koroški preteklosti.

Morda vam je opis spodbudil željo po krajšem nedeljskem obisku z družino, morda imate prijatelje, ki o Koroški manj vedo, morda ... V Libeličah boste vedno dobrodošli.

Detajl iz Kmečke zbirke

SNEŽENI GRADOVI – SNEŽNA PRAVLJICA V PODPECI

Besedilo in fotografije: **Janko Vučko**

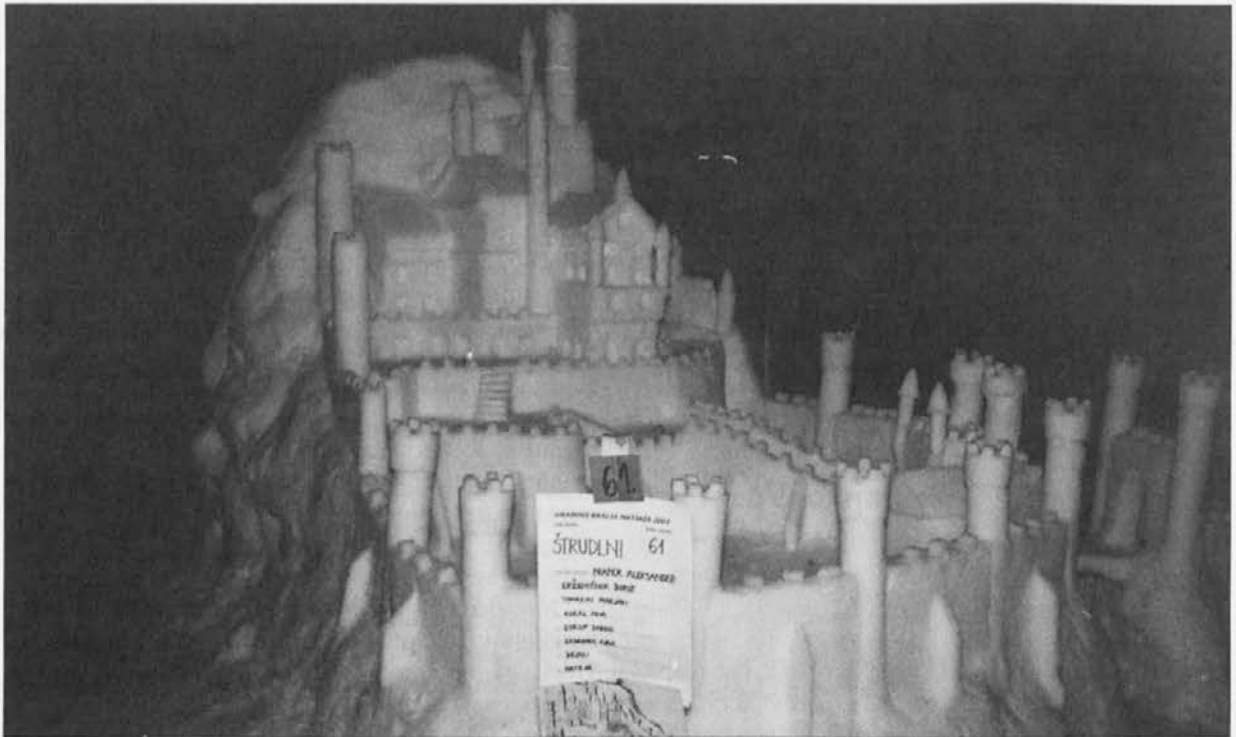
V teh toplih dneh, na pragu vročega poletja, v času razmišljanj o dopustu, med iskanjem ugodnih variant za preživetje nekaj brezskrbnih, sproščenih dni kje ob morski obali, se večini – kaj večini, kar vsem, prav lepo žvižga za zimo, za tisto, ki je že za nami, pa sploh. Pa vendar (ali pa ravno zato), ker je junij malo čuden, skoraj neprimeren čas za razmišljanje o zimi, bom za nekaj trenutkov kolo časa zavrtel nazaj v zadnje januarske dni letošnje zime, ko se je na ravnici pod Peco, domačinom poznani kot Mitnek, rojevala nova zimska pravljica, letos že enajstič.

Zdaj že davnega leta 1993 je spokojni, tihi mir tam gori v Podpeci nad Črno na Koroškem skalilo osem ekip snežnih graditeljev, ki so se prvič zbrali in se pomerili v gradnji snežnih gradov. Izvirna ideja, dober odziv graditeljev in občudovalcev, zadeva se je prijela in od takrat dalje so to počeli vsako leto. Vedno znova so prihajali, vedno več jih je bilo.

Letošnja zima je bila tista prava, snežena in mrzla, pa tudi temperature so bile prav zimsko prijazne, kar do -23 Celzijevih stopinj so se spustile. Lepa, mrzla je bila tudi zadnja januarska sobota in v Podpeci nad Črno je bilo spet živahno. Graditelji so se zbrali že enajstič, v gradnji je sodelovalo rekordnih 84 ekip. Kar 562 zidarjev in umetnikov z vseh koncev Slovenije (med njimi je bila tudi ekipa iz Italije) se je odločilo, da bo ta dan preživelo nekoliko drugače kot sicer in, mrazu navkljub, delovno. Ves dan so pridno ustvarjali gradove v čast slavnemu vojskovodji Matjažu in njegovi Alenčici. Eni so se zadeve lotili za zabavo, drugi sila resno; zidali so, oblikovali, popravljali, marsikaj nezadovoljni tudi zrušili, pa spet gradili ... Ko se je dan prevesil v večer, je bila snežna ravnina spremenjena v pravo sneženo mesto. Ob mraku so s stolpov, obzidij in skulptur zažarele bakle; njihov sij je osvetlil nastale umetnine in mesto je dobilo pravljčni navdih.

Množice obiskovalcev, ki so se popoldne in zvečer zgrinjale v ta pravljčni svet pod Peco, so imele kaj videti, saj je bila ustvarjalna domišljija graditeljev brezmejna. Celodnevni vrvež v Podpeci je pod večer na plano privabil celo njihovo visokost kralja Matjaža, ki si je v spremstvu Alenčice in podanikov z zanimanjem ogledal mojstrovine sneženega mesta. Njegove oči so imele kaj videti: številni gradovi navadnih, pa tudi nenavadnih oblik ("gobji" grad, grad "harmonika", grad "glava kralja Matjaža", "rimska arena", "džamija" ...), ob njih pa mnoge ledene skulpture: "gmajtna graščak in grofica", ladja "Mežica", skulptura kralja Matjaža s konjem, pa z zmajem, morski pes, ogromna sova, ledeni šah, ledena fontana, kralj Matjaž na ogromni nogometni žogi, speči pujsek, ženski akti, ledena postelja, na kateri sta se (množici zija) navkljub) ledena Matjaž in Alenčica

predajala užitkom ustvarjanja potomcev ... Posebne pozornosti obiskovalcev je bila deležna velika snežna stena z reliefnim portretom Matjaža in Alenčice. Prava umetniška mojstrovina.

Čeprav je prireditev tekmovalnega značaja, v ospredju ni tekmovalnost, pač pa druženje, zabava, dobra volja in želja, da se v prijetnem vzdušju preživi lep, nepozaben dan. Nekaj tisoč sobotnih obiskovalcev je z glasovanjem kljub hudi konkurenci določilo tri najboljše. Največ glasov so prejeli izdelki ekip: "Štrudlni", "Joggy&Sumo" ter "Sijaj".

"Gradovi kralja Matjaža" so edinstvena prireditev, ki si vsekakor zasluži, da se ohrani tudi v prihodnjih letih. Ogromno dela in energije je bilo vloženo v preteklih enajstih letih, iz leta v leto tu nastajajo nove in lepše umetnine, povečuje se število sodelujočih ekip in število obiskovalcev; »koroški kot« je dobil prireditev, ki uspe privabiti več tisoč obiskovalcev in, kar je posebej razveseljivo, le-ti niso zgolj Korošci – obiskovalci prihajajo iz resnično vseh koncev Slovenije, kar nekaj jih je bilo letos tudi iz Hrvaške, Avstrije in še od kod drugod.

Prizadevni organizatorji so poskrbeli za celodnevno zabavo z zanimivim programom tako v soboto kot tudi nedeljo, ljudje so navdušeni nad videnim zapuščali kraljestvo kralja Matjaža. Zadovoljen z delom svojih tlačanov je bil nenazadnje tudi kralj Matjaž, ki se je pozno zvečer vrnil v ledeni objem svojih soban globoko pod Peco, kjer bo s svojo Alenčico počival do naslednjega leta.

Tisti, ki so že bili "gor", se bodo nedvomno vrnili spet prihodnje leto, ko bodo tu nastajale nove ledene mojstrovine. Tisti, ki še niste bili, vabljeni prihodnje leto: Ne bo vam žal.

cesto pa se nahaja Kitajska četrt. Tu se dobijo najnovejši ponaredki vrhunske mode, številni CD-ji znanih izvajalcev, ure ... skratka vse, kar srce poželi. Početje je sicer do neke mere tolerirano, vendar imajo prodajalci večino stvari v kovčkih ali v vozičkih, za vsak primer, če pridejo policaji. Šahovski tloris mesta je neverjetno enostaven in tudi podzemna železnica, ko se je navadiš, ne povzroča večjih težav. Pol ure vožnje z vlakom iz mesta pa čakajo zeleni gozdovi, lepi hribočki, stara kolonialna arhitektura ter podeželje, ki vabi v svoj kontrastni objem.

imajo le dva obvezna predmeta: angleščino ter religijo. Izpitate lahko delajo z raziskovalnimi nalogami, vsak dijak ima lastnega mentorja ter na razpolago laboratorij. Lahko delajo celo nekatere izpitate kot pripravo na univerzitetno šolanje. Slaba stran te bogataške šole, na katero se dijaki vsak dan vozijo celo iz sosednje države, seveda ostaja. To sicer ni denar, kajti vsak dijak ima plačano celotno šolanje iz nekaj milijonov težkega šolskega sklada. To je 11. september 2001. Mnogim dijakom sta v ruševinah Dvojčkov umrla oče ali mati oziroma oba starša. Ta

Newyorški razgledi

Naše debate so potekale po celem mestu. Na isti dan smo bili v eni izmed revnejših javnih šol ter eni najboljših privatnih šol v mestu. V javni šoli so nas spremljali varnostniki. Ogromno poslopje za 1300 dijakov je nepreleden labirint učilnic, ki se lahko odpirajo le od znotraj. Dijaki so iz problematičnih družin, 70 % jih ima subvencionirano prehrano, mnogi imajo težave z branjem. Nasploh podoba javne newyorške šole, kjer je vsak okraj do izvolitve Bloemberga lahko eksperimentalni z lastnim kurikulumom. Na srečo je tej šoli ob nešteti nadurah zagnanih profesorjev uspelo, da je postala ena izmed redkih javnih šol, ki so dobile "modri trak" uspešnosti. En dijak je šel celo na univerzo Columbia, kar zelo radi omenijo. Resnica med profesorji ostaja: "Če v štirih letih ne pregoriš, si zrel za položaj v vojski."

Šola na 86. ulici kaže popolnoma drugačno sliko. Nekaj milijonov vredna zgradba in zemljišče, vrhunska tehnična opremljenost ter ostala oprema šole nudijo dijakom spodbudno okolje. V zadnjem letniku

datum je bil tragedija tako za to ustanovo kot za mnoge druge šole, ki smo jih obiskali.

Debate so minevale kot poletne nevihte. Artikuliranost petnajstletnikov mnogo presega večino slovenskih javnih govorcev. Na splošno je bilo samo tekmovanje na zelo visoki ravni. V finalu, v neki manhattanski restavraciji, sta bili obe kanadski ekipi, ki sta se resnično izkazali v vseh elementih svetovnega formata debatiranja. Skratka, bil je dogodek, ki ostane v spominu. Dogodek, ob katerem se zaveš, koliko se moramo še naučiti ter koliko pomenijo izkušnje.

To je bil tudi zadnji dan mojega prvega obiska v ZDA, ki mi pušča mešane občutke. "Popek sveta," se je izrazil Bloomberg, ko je poimenoval New York v neki brošuri. Verjetno res. Vendar je mesto potrebno začutiti, brez tega te pusti hladnega. Zame se je bilo v Evropo veliko lažje vrniti, kot zapustiti ZDA. Pred mano pa so že novi izzivi in nova čezoceanska potovanja ...

**Avtorjem,
bralcem,
sponzorjem
in
vsem
prijateljem
Koroškega
fužinarja
se
zahvaljujemo
za
naklonjenost
in
upamo,
da
se
bomo
ponovno
srečali
decembra.**

Uredništvo

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

- Alojz Buhvald, tajnik Pihalnega orkestra železarjev Ravne
- mag. Andreja Čibron-Kodrin, urednica Koroškega fužinarja, Fužinar Ravne, d. o. o.
- Franc Gornik
- Ferdo Igerc, planinski vodnik v PD Ravne na Koroškem
- Greta Jukič
- Miran Kodrin, prof. slovenskega jezika in književnosti, Gimnazija Ravne na Koroškem
- Marjan Kolar, pisatelj
- Veronika Kotnik, koordinatorica Gibanja mladih raziskovalcev osnovnošolcev Koroške, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Andraž Melanšek, študent mednarodnih odnosov na FDV v Ljubljani
- Miroslav Osojnik, predsednik KD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem
- Polona Poberžnik, sodelavka ADK – Univerze za tretje življenjsko obdobje
- Tadej Pungartnik, študent etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani
- Simona Šuler Pandev, univ. dipl. soc., bibliotekarka v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem
- Simona Vončina, univ. dipl. bibl., bibliotekarka v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem
- Janko Vučko
- Vera Vušnik, predsednica komisije ter ocenjevalka nalog Gibanja mladih raziskovalcev osnovnošolcev Koroške, OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem
- Adrijan Zalesnik

Koroški fužinar je ustanovila Železarna Ravne leta 1951. Ta številka je izšla s pomočjo objavljenih pokroviteljev. Izdal in založil jo je Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška cesta 14, Ravne na Koroškem.

Uredništvo: glavna in odgovorna urednica mag. Andreja Čibron-Kodrin, tehnična urednica Jelka Jamšek. Lektoriranje: Miran Kodrin, prof. Fotografija na naslovnici: Stanko Mravljak.

Tel.: (02)-82-870-6441 Faks: (02)-82-23-013

Elektronski naslov: Andreja.Cibron@sz-metal.si

Naslov uredništva: Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem.

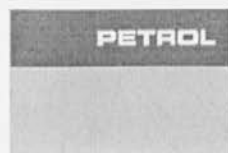
Tisk: ZIP center, d. o. o., Ravne na Koroškem.

Na podlagi zakona o davku na dodano vrednost (Ur. list RS št. 89/98) sodi časopis med proizvode, za katere se obračunava davek na dodano vrednost po stopnji 8,5 %.

Ponatis prispevkov ni mogoč brez dovoljenja uredništva.

ISSN C500-0610

POKROVITELJI

Energetika

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem
Tel.: 02 870 6100
Fax: 870 6106

Styria
Vzmeti

Styria Vzmeti d.o.o.
Koroška c. 14 - 2390
Ravne na Koroškem - Slovenia
Tel.: +386(0)2 82 17 69
Fax: +386(0)2 82 20 793
E-mail: ravne@styriagroup.com

**SISTEMSKA
TEHNIKA d.o.o.**

Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

SŽ-OPREMA RAVNE

Pnevmatika, hidravlika, orodja in tehnološke linije d.o.o.
Koroška cesta 014, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

**KOVANI VALJI
RAVNE d.o.o.**

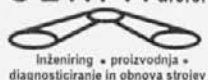
Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

SLOVENSKE ŽELEZARNE
METAL • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

SERPA d.o.o.

Inženiring • proizvodnja •
diagnosticiranje in obnova strojev

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem
Tel.: +386 (0)2 870 63 06
Fax: +386 (0)2 870 63 03
prodaja@serpa.si
www.serpa.si
info@serpa.si

Biro za Varnost pri Delu - Ravne, d.o.o.

Koroška c. 14 / 2390 Ravne na Koroškem / tel. & fax: (02) 82 155 67

POOBlašČENO PODJETJE ZA IZVAJANJE STROKOVNIH NALOG
S PODROČJA VARSTVA PRI DELU IN VARSTVA PRED POŽAROM

TRANSKOR
PREVOZI • SERVIS • TRGOVINA

Ravne, d.o.o.

ELEKTROMEHANIKA - AVTOMATIZACIJA
CEVNE POŠTE - KLIME
Koroška cesta 14, 2390 Ravne na Koroškem
Tel.: 02 82-18-430, Fax: 02 82-18-432
E-mail: elvip.ravne@siol.net

KOROŠKI
97,2 FM Radio
SLOVENJ GRADEC

